

BULLETAAN

EESTI ÕPETAJATE KESKÜHINGU
HÄÄLEKANDJA

Eesti Õpetajate Keskühingu
häälekandja

B Ü L L E T Ä Ä N

NR. 5

Toimetus:

Erik Saare (ansvarig utgivare)
H.Kirikmäe, T.Künnapas, V.Muld, O.Olesk
P.Puusepp, H.Rajamaa

Stockholm 1955

S i s u k o r d :

	lhk.
1. Täienduskooli alused	3
2. Kasvatusküsimusi täienduskoolis.....	18
3. Öppe- ja kasvatustöö alused Saksamaa täienduskooles.....	25
4. Rahvuslik täiendusharidus ja eesti noored	30
5. Kooli- ja hariduselu korraldamisest Saksamaal	35
6. Millega tegelevad Inglismaal elunevad eesti õpetajad?.....	37
7. Inglismaa koolikorralduse põhialustest arutlusi ja tähelepanekuid.....	40

Käesoleva "Bülletääni" numbril on
toimetanud Inglismaa ja Saksamaa
õpetajateühingud.

TÄIENDUSKOOLI ALUSED.

Ülemineku-aeg, mis seisnes elu päästmises, töökooha otsimises ja välise elu korraldamises, olles sealjuures laialdaselt seotud uuele asukohamaale siirdumisega, on möödas. Lootused, kui neid üldse oli, kiirele ja soodsale lahendusele on nurja läinud. Nüüd peavad pagulased endid sisse elama kestavale maapaale. Seega kerkib üles vajadus kõigi rahvuslike taotluste sihikindla konsolideerimise järele. Improvisatsioonidele tuleb teha lõpp ning sihiteadmist tuleb põhjalikult ette valmistada, selgelt sõnastada ja populariseerida. Kainele ja asjalikule analüüsile peab järgnema elujõuline süntees. Pagulaseestlaste rahvuslik tulevik ole-nebki sellest, kas suudetakse luua ja rakendada konstruktiivne süntees.

Üks olulisimaid probleeme selles seoses on laste ja noorte rahvuslik kasvatamine. See sünnib harilikult kodus. Kuid tegeliku elu karmid nõuded ei paku selleks rahuldavaid eeldusi. Tavaliselt töötavad mõlemad vanemad. Lapsed seisavad paratamatult võõra ümbruse mõju all, mis on harilikult kodusest õhkkonnast tugevam. Oleks kergemeelne ühekülgselt süüdistada vanemaid ja eitada elu jõudu. Assimilatsioon on eluline protsess: põgenemine tema eest kujutluste ja soovide maailma viib konflikti tegeliku eluga. Kummatigi on mure eesti pagulaskodude, laste ja noorte pärast põhjendatud.

Kõikjal vabas maailmas on elutahtelised rahvusgrupid rajanud täienduskoolid. Sellega püütakse täita lünka, mille jätavad kodud laste rahvusliku kasvatusse. Ka see on eluline nähe. Temas avaldub ühelt poolt vanemate huvi ja soov lapsed kasvatada eestlasteks; temas avaldub ühtlasi pedagoogide kiindumus oma kutsesse (liiatigi, kui õppetegevus sünnib igapäevase töö kõrval). Need kaks allikat, mis nirguvad eestlaste elutahtest, on väärt et neisse suhtutaks respektiga ja hoolika tähelepanuga. Kui pagulaste püüdlust peaks suudetama

ühendusse viia rahva elujõu vaikselt mõjuva hoovusega, siis võiks assimilatsiooniprotsess võtta tavalise asemel uue suuna.

Nüüd peab aga küsima: kas on täienduskoolid küllalt sügavalt rajatud ja nimelt nii, et nad rahva elujõuga ühenduses seisavad? Kas rakendatakse vähemalt need mõlemad alused, mida just puudutasime, teadlikult, ratsionaalselt ja sihikindlalt? Nendele küsimustele ei saa kõhkluseta anda jaatavat vastust. Täienduskoolidele ligidal seisjatele hakkab silma juba aastaid kestev eksperimenteerimine poolikü pragmatismiga: voluntaristlik joon on alles, tunnetuslik joon puudub. Pragmatismi sotsioloogiline eeldus aga on oma alustes kindlustatud elu ja ühiskond mis funktsioneerib korrapäraselt. Kumbki eeldus ei pea pagulaste kohta paika. Järelikult on meetod valitud ebakohane ega saa kogemuste kannatlik kogumine oodatud selgust tuua. Kui aga andiselt jätkata, siis võib juhtuda, et aja jooksul kustub soov ja vajadus täienduskoolide järele. Siis alles hakata rahvuslikku elutahet elustama võib osutada aegunud katseks. Seepärast peame vältimatata püüdma jõuda tunnetuslikule selgusele täienduskooli olemuse kohta ja alles siit lähtudes lähemalt määritlema ja kujundama olemasolevaid tegureid. Praegu on aeg veel soodne positiivsete jõudude ühendamiseks konstruktiivses sünteesis, millele peab järgnema tulemus nii kui vili sugutatud öiele.

I

Püüame esiteks määritlella täienduskooli erilaadi. Mõtete loomulikuks lähtekohaks on vabaniigiaegne kool, mis on ühtlasi ideaal. Peame aga ka otsekohe lisama, et ainult erandlikel juhtudel võib normaal-kooli rakendus kõne alla tulla. Peame paraku konstateerima, et eesti pagulaslapsed on sunnitud kasutama kohapealseid s. t. vööramaa koole.

Nüüd aga väita, et erandid ainult reeglit kinnitavad ja vabaniigiaegne kool igal juhul eeskujuks peab jääma, oleks täienduskoolide suhtes vale. Täienduskool pole niimoodi mõistetud ideaali vähendatud väljajanne. Selle mõttekäigu juures jääks täienduskool paralleelasutuseks normaal-koolile, milles lapses juba õpivad. Normaal-kooli ülesanne seisab peamiselt intellekti võimalikult mitmekesisises arendamises.

ses, millega lapsi vastavalt kohalikele tingimustele elule ette valmistatakse. Kui täienduskool tahab käia sama rada, siis teritatakse õpilaste intelligentskahekordselt. See pole endast mitte halb, kuid vaevalt kannatavad lapsed sellise koorma alla ja täienduskool kui nõrgem peab paratamatult kohaliku kooli kasuks varem-hiljem oma tegevuse lõpetama.

Samuti on väärt arvata, et täienduskooli omapärra seisneb normaalkooli vähendatud õppekavas ja et täienduskooli edu saladus peitub õppekava osavas kärpimises. Kuigi selles oletuses peitub tera-ke tött, ei taha ta kuidagi veel asja tuuma. Täienduskooli voorus ei saa peituda reduktsioonis, vaid sisus endas. Seega seisame küsimuse ees, mis pärib täienduskooli mõtte ja ülesande järele.

Sellele küsimusele lähenedes peame suuremaid seoseid silmas pidama. Täienduskool ei ole omaette küsimus, vaid ta seisab ühenduses pagulaseestluse elu küsimusega; ta seisab koguni selle küsimuse tuumas. Ainult sünteetiline mõtlemine võib tabada täienduskooli olemust ja sellele vastavalt fikseerida ülesandeid. Mis on siis pagulaseestlaste heade taotluste eesmärk? Olla elujõuline. Järelikult tuleb täienduskoolides kanda hoolt selle eest, et lapsed sirguvad noorteks ja täiskasvanuiks, kes tahavad oma elu kujundada eestlastele omasel viisil.

Eestlus ei ole alati jonn ja kiusaka tahte avaldus. Eestlus ei ole ka bioloogiline ehk vere küsimus. Samuti pole eestlus mingi idealistlik hunitus. Kuhu jõuaksime jonniga, mis elule vastu paneb? Kuhu jõuaksime puhta vere teooriaga? Kui palju on meil veel idealiste, kes suudaksid ainult idealismi jõul elu karmi asjalikkusega sammu pidada? Eestlus on inimlik vajadus endale kohase eluvormi järele, selle elulise vajaduse arendamine ja viljamine. Alles sellest keskusest saavad kõik teised tegurid õige sisu ja mõtte. Ja need elulised vajadused ei tarvitse seista ümbrusega vaenujalal.

Väliselt keeruliste, kuid oma sisus imelihtsate küsimuste tuumas asub täienduskool, mille ülesanne on lastes uinuvate vajaduste äratamine eestipärase elukujundamise järele. Sellele lihtsake

asetusele peab vastama rakendus. Teiste sõnadega :
täienduskool ei ole niivõrd intellekti arendav
paik kui kõlbeline asutus, mis tahab elukujunduse-
le aluse panna, ja alles selles viimses mõttes on
temal omasugune vaimne atmosfäär.

Täienduskool peab seega püüdma anda lastele ka
veatud hoiaku eluteele kaasa. Laste talutamine eest-
luse kõigisse elulisisse avaldusisse ja nende si-
tumine viimaste külge on täienduskooli peamine
ülesanne. Sellises sidumises seisabki täienduskoo-
li kõlbeline tähtsus. Lastesse ja noortesse peab
sisendama kõlbelist austust ja vastutust oma rah-
va püüdluste vastu. See peab nii põhjalikult sündi-
ma, et neile loidus ja ükskõiksus vanemate, esivanem-
ate ja ka kannatava rahva vastu kodumaal saab pa-
tuks, mida ainult sellega võib parandada, kui ekssi-
tusse viivalt teelt tagasi pöördutakse oma rahva
juurde.

Seega saab selgemaks täienduskooli erinevus
normaalkoolist. Kui viimase ülesanne seisab intelli-
lekti võimalikult arendavas- ja seega diferentsse-
ruvas- õppekavas, siis keskendub täienduskool rah-
vuslikule kasvatusel kõlbelises vaimus.

II

Didaktika ja metoodika õpitud manuaal ei vasta
praegu ülesseatud nõuetele. Peab küsima, kas on meil
ajaloos olemas koolitüüp, mis enam vähem vastaks
praegu ülesseatud nõuetele? Ja aval korral peaks
vaatama kuidas õppetegevus seal kulges, et selle
rajal jõuda selgusale täienduskoolis rakendatava-
le õpetamise meetodi kohta.

* Eesti rahva ajalugu pakub meile vastet täien-
uskoolile: see on köstri kool. Köstri kooli mõtte ja
ülesande lähemaks mõistmiseks ja määritlemiseks on
 vaja, et läheksime tagasi tema tekkimise juurde.

Üldiselt arvatakse, et köstri kool on reformat-
ioonitulemus. Seepole päris õige. Juba 13. sajand-
il võib leida selle kooliliigi algeid, millest hil-
jem, ja eriti usupuhastuse tagajärjel, kasvas välja
köstri kool ja sellest omakorda rahvakool. Juba ka-
hulikliku kiriku laostumisega koos kaotas linna-
kool tähtsuse ja need alged häabusid.

Linnakoolide õppekava piirdus kõige tähtsamate

õppeainetega, mis keskajale olid omased: usuõpetuse kõrval õpetati ka lugemist ja kirjutamist. Juba siis seisis kõster (costos) või mõni kohane käsitöolisest koolmeister selle ülesande teenistuses. Pärast selge on, et selline õpetegevus ei võinud pretenteerida hariduse andmisele. Hariduse eest hoolitses "ladinakool". Kui aga koolmeister oli ise ladinakooli või koguni ülikooli läbinud, siis võeti kõstriks kooli õppekavasse ka ladina keelt, mistõttu võis ka kõstriks koolist saada ladinakool.

Kui nüüd usupuhastuse tagajärjel kõstriks koolidest kujundatigi ladinakoolid, siis võis aga õpilane ikkagi loobuda ladina keele õppimisest. Viimane asjaolu ongi Lutheri teene, kes tunnetas kooli kahesugust tähtsust: esiteks oli sellega senisest suuremal määral võimaldatud hariduse saamist, mida ladina keelele ei olnud võimalik, teiseks aga kanti hoolt rahvapärase õpetamise eest. Seisame siin rahvakooli hälli juures.

Selguse mõttes eraldame piinlikult rahva õpetamise ja tema hariduse andmisest. Rahvakool ei hari selles mõttes nagu meie aegne keskkool või ülikool. Rahvakool vahendab ainult kõige tähtsat, mis igale lihtinimesele aluks vaja läheb. Selles mõttes pakuvad näiteks veel 18. sajandi Leipzigi koolikorralduse kohta tehtud konstateeringud huvi. Õpetuse ülesanne algklassides (VI ja V) ei seisnud ettevalmistuses järgmistele õppeaastatele, vaid neis vahendati algteadmisi sel kujul, et õpilased võisid sealt lahkudes astuda praktilisse ellu. Selline olukord valitses 1700 paiku ja kestis 19. sajandini.

Kõstriks kooli omapära seisnes selles, et õpetati emakeeles. Ladina keel oli haritlaste keel. Ja kui kantsleikeel Saksamaal oli veel tihti läbi põimitud ladinakeelsete väljenditega, siis sündis asjaajamine riiklikul tasemel kuni 17. sajandini ladina keeles ja alles a. 1717 sai saksa keel ladina keelele võrdseks, mis on usupuhastuse ja ka kõstriks kooli üks tagajärgi.

Oleme nende nähete juures veidi pikemalt peatanud selleks, et lähtekohta lähemalt määritleda. Lähtuti vajadusest: rahvale oli vaja kõige täht-

samat õpetada. Ülesanne määras rakendusviisi, mis võis sündida ikkagi ainult vastavalt oludele.

Hakkab silma, et praegused taotlused täienduskooli tüübi lähemaks fikseerimiseks lähtuvad kooli mõistest, nagu see meile on tuntud. Ei saa lahti õppeasutuse mentaliteedist, mistõttu ei pääseta üle andele endale lähemale. Sealjuures kulgevad otsingud kooli hariduse vahendaja raja raames. See viiks meid tagasi ladinakoolini, kuid mitte köstrikooli juurde. Kuid täienduskooli ülesanne ei saa seisneda hariduse, vaid rahva eluliste vajaduste teenistuses. Püüame siis lähemalt määratella köstrikooli kui ladinakooli eelkäija ülesannet, nagu ajalugu seda meile esitab.

Koguduste visitatsioonidel hakkas Martin Lutherile silma rahva äärmine teadmatus. Ta arvustas, et ladinakoolid teenivad ainult junkruid, kuna rahva eest üldse hoolt ei kanta. Ta püstitas nõude, et on vaja asutada kooli rahva jaoks. Nendes pidi õppekeeleks olema emakeel. Õpetamine ise pidi keskenduma kõige vajalikumale ja sellele vastavalt toimuma äärmiselt lihtsalt ja võimalikult järjekindlalt. Olles Saksa linnade rahhäradele südamele pannud selliste koolide rajamist linnadesse (1524) ja olles mitmel muul kujul kooliküsimuses püüdnud ergutavalt mõjuda, asus ta, kuna küsimus paigast ei nihkunud, ülesannet omal käel lahendama. Ta kirjutas oma väikse katekismusmu-
te (1529), milles ta ise täiuslikult oma põhimõtteid teostas. Metoodiline alus on selge: kaljune lihtsus, mõtteline selgus ja vankumatu järjekindlus. Lapsed peavad tundma ja mõistma: see on nii ja mitte teisiti.

Esmalt kohustas Luther kirikuõpetajaid katekismuse aineil jutlustama. Tõenäoliselt selle korralduse tagajaärgel sündis ka esimene eestikeelne raamat. Meile olemasolu on tõestatud, nn. Wanradt-Köll'i katekismus a. 1535, mis trükiti Wittenbergis.

Aja jooksul olid olemasolevad linnakoolid astunud kirikuga lähemasse vahekorra ja nad sulasid te-
naga koguni ühte. Koolmeistrist sai köster ja köst-
rist koolmeister. Köstri elupaik asus kiriku majas ja seal asetseski sageli köstrikoool, mistõttu teda nimetatigi sageli custodia. See oli olukord, milles Lutheri ideed leidsid rakendamist. Kuid Luther õhu

tas ka tütarlaste õpetamist nendes köstrikoollides ning laiendas õpetamise vajadust talupoegadele. Loomulikult eikannata nende koolide tegevus võrdlust välja tänapäeva algkooliga, kuid alusrahvakoolile oli pandud.

Ühes Saksimaa visitatsiooniprotokollis a. 1529 antakse järgmine korraldus: "Generalia aller völgender flecke und dorfer: der custee soll verpflicht sein, je zu zeiten die jugent furzunemen und sie das vater unser, gauben, und zehñ gebot zu lernnen... die leute gesenge lernnen." Õpetamine ise kulges etteütluse ja kordamise vaevarikast rada mööda. Seetõttu tekkis peatselt vajadus lugema õpetamise järele, millele järgnes kirjutama õpetamine. Seega olid usuõpetusele ja laulmisele kaks uut õppeainetjuurde tulnud ja külakoolile oligi alus pandud. Ja mis kõige tähtsam ja tulemusrikkam edaspidise arengu seisukohalt: õppimine sündis emakeeles. Tähelepanu pälvib sellise arengu juures järgmine asjaolu, mis iseloomustab linnakoolide ja maakoolide erinevaid olusid: linnades avarus koolmeistri tegevus köstri ameti poolest, kuna maal köstri ülesandele tulid koolmeistri kohustused juurde.

Läänemere ruumis nägi Lübecki kirikukorraldus a. 1531 esimesena ette köstri rakendamist laste ja noorte usulises õpetamises. Ja meie teine katekismus, nimelt Franz Witte oma a. 1556 trükitigi Lübeckis. Eestimaa kõiguvates poliitilistes oludes ei tulnud mainitud korraldused ja juhtnöörid kuigi peatselt teostamiselle. Kuid siin ja seal, õige harva, esines juba köster, kes oli alati eestlane, koolmeistrina. Alles Rootsi ajal jõuti piiskop Jehringi eestvedamisel katekismuse korraldusi välja (1647), milles köstrile oli juba pastorit abistav ülesanne ette nähtud. Sama Jehring nõudis ka juba lugema ja kirjutama õpetamist. Kuigi üldised vajadused olid selged, takerdus nende läbiviimine ikka sobivate köstri puudumise tõttu. Forseliuse "koolmeistri kool" andis esimese tõuke köstrikoollide võrgu kavakindlamale väljahitamisele (1684). Aastal 1687 otsustas kiriku eestvõttel Liivi maapäev, et tuleb ehitada iga kiriku juurde koolimaja kusjuures koolmeister-köstrile teab sissetulek kindlustatama nn. köstrimaa näol;

lapsi peab kogu talve koolis pidama. Alles pärast Põhja-sõda hakati järjekindlamalt rakendama neid määrusi, mis Rootsi ajal kehtestati. Kirikuõpetaja teostas järjekindlat kontrolli. Katariina II ajal (1765) pandi maksma juba laste õpetamise sundus. Köstrikoolest hargnes omakorda leerikool, kuna põhiharu edasi arenes kihelkonnakooliks, mis hiljem viidi koguni kiriku otsese hoolduse alt välja (1802). Ometi säilis koolide konfessionaalne iseloom, mis venestusaajal 19. saj. lõpul hindamatut tähtsust omas ümberaastatamise tagasi tõrjumisel, kuni Eesti Vabariigi ajal kool täielikult kirikust ja usust lahutati.

Kui köstrikooli tähtsusest eesti rahva arenemiskäigus püüda teha kokkuvõtet, siis tuleb arvata tema peateeneks, et usuõpetuse kaudu ristiusk pääses rahvale ligemale ja lugemise kaudu Piibel kodudes ja taludes tõusis aukohale. Katekismuse, Piibli, Uue Testamendi ja lauluraamatu tõlkimisega oli ka nüüd esile kerkinud eesti keele probleem. Selles seoses tahaks ainult soovida, et arenemiskäikude jälgimisel ja keeleprobleemide eritelemisel lisataks edaspidi filoloogilisse perspektiivi ka pedagoogiline tegur, mis alati on etendanud tähtsat osa ja mis vaidlustele alles õige tausta moodustab.

Köstrikooolide vahest kõige suurem tähtsus rahvustikust seisukohast seisneb maa keele üldendamises vaimsesse sfääri. Igapäevase ja praktilise elu sõnavarale lisaks hakkas keelevara täienema vaimsete terminitega ja ta asetati vaimse väljenduste pingesesse. See aga sündis lahutamatus seoses rahva en-

aga. Omas tuumas taotles köstrikoool õpilaste talupidamist kõlbeliselt-vaimsesse elukäsitlusse. See, mis seal õpetati, pidi rakendamist leidma igapäevases elus.

Õpetamise meetod oli äärmiselt lihtne: koolmeister ütles ette seni, kuni aine õpilastesse kindlustus. Õppekava piirdus kõige tähtsamaga, mida range järjekindlusega lastesse süvendati.

III

Kui me täienduskoolide juurde tagasi tuleme ja neid seosse viime köstrikoooliga, siis pole põrmugi õigustud anakronistlikust huvist. Juba täienduskoolide väline olukord on sarnane köstrikooli omale.

Päris sageli kogunetakse täienduskooli tundideks erakorterisse ja mitte kindlasse kooliruumi. Õpetajad täienduskoolides on sageli vähikud ja mitte erilist ettevalmistust saanud pedagoogid. Selles ei saa aga pahet näha, sest kui keegi armastusest ülesande vastu ennast rakendab, siis võib ta teinekord-täienduskooli piiratud tegevuse juures jätta lastesse sügavamaid jälgi kui mõni normaalse koolitegevusega harjunud pedagoog, kes täienduskooli ülesandele ei suuda ennast kohandada.

Muidugi ei tohi sellest vihjast veel tuletada kutseliste pedagoogide kõlbmatust.

Täienduskooli lähendab kõstrikoolile ka õpilaste mõnikord väga primitiivsed eeldused. Sageli ei oska lapsed enam eesti keelt. Järelikult pakub ennast nagu isseendast kõstrikooli õpetamise meetod, mis seisnes etteütlemise ja kordamise vahelduvas mängus.

Sellistes äärmuslikes tingimustes, mis siiski pole harukordseteks erandjuhtudeks, pole kohane lapsi söidelda. Lapsed pole üldse mitte selles süüdi, kui nad eesti keelt ei oska. Neid peab aga haarama. Selles mõttes pakub ennast laul kui parim vahend. Laulusõnade kätteõpetamisega seletatakse ühtlasi nende tähendust. Ja igakordset vaeva kroonib ühislaul. Laulude repertuaar olgu hoolikalt valitud, kuid juhtmõtteks peab jääma: parem vähem, kuid selle eest tuleb neid õpetada põhjalikult ja sagedasti ühiselt laulda, et laulu kosutav mõju alateadvuseni ulatuks.

Järgmine samm, mida võib loomulikult rakendada ka rööbiti, on lugema ja kirjutama õpetamine. See peab samuti järjekindel ja süvendav olema, et ta nii kergesti enam meelest ei lähe. See on muidugi juba pikemat aega nõudev protsess.

Lugemise ja kirjutamise harjutustega koos peab suggestiivse jõuga lastele kõnelema Eestist. Kodumaa tudma õppimine piltide ja jutustuste kaudu ärgu valgugu liialt laiali, vaid piirdugu kõige tähtsamaga. Esiteks muutub aja jooksul kodumaa maastiku-eriti linnade pilt, teiseks on vaja saavutada, et aine lastesse kinnituks eluks ajaks, alles armastust esile kutsunud. Selle viimise märkusega oleme taas kõstrikooli põhiteguriga kok-

ku puutunud. Ainet ei käsitleta teoreetilise või intellektuaalse huvi pärast, vaid elulise vajaduse sunnil. Seda, mida täienduskoolides lastele antakse, läheb vaja eluks. Siin algab ka ühiskondliku teaduse ja koostöö meelsuse äratamine.

IV

Präegu esiletoodud õppakava tähtsamad elemendid: laul, lugemine-kirjutamine ja ühiskondlik ehk rahvuslik teadvus vajavad veelkordset põhjendamist ja sidumist endi vahel. Peame teadlikud olema nende tagurite tegelikust tähtsusest. Nimetame seda täienduskoolide ideoloogiliseks aluspõhjaks.

Kuid eestlastel on olemas ideoloogiline teadvus, siis on tarvilik, et see oleks kantud ja toidetud rahva omapärase elujõu poolt. Meie ei tohi, vähemalt täienduskoolides mitte kaasa teha intellektuaalset ideologiseerimist, kus enam teadlik ei olda sellest, mis eestlastele väärtuslik on. Kõige lugupidamise vüures rahvuskomiteede ja rahvuslike organisatsioonide tegevuse vastu, ei tohi eestluse ideoloogiline baromeeter sõltuv olla rahva elujõust irdunud või vähemalt elujõudu eksitavast kliimast, mis seal teinekord valitseb. Seal ei tehta ideoloogiat, vaid poliitikat, mis mitte harva tallab umbseid radu. Sinna ei tohi täienduskool ära eksida. Meie ei tohi endid suunata tuule järgi, mis puude latvades kohiseb, vaid peame juured sügavamale maapöue ajama, oma rahva elu kausse, mis mitmesugustele tuultele ja isegi tormitele vastu on pidanud ja ka edaspidi vastu peab.

Selles seoses saab laul tähtsaks. Eesti rahvas on just murepäevadel laulja rahvas olnud. Laul on rahvast elu masendusest läbi kandnud. Laulus on rahvas iseseisvaks jäänud.

Laulu tähtsust täienduskoolis ei ole üldse võimalik ülehinnata. Kui seal muud ei tehta kui õpetatakse laule ja lauldakse südamest ühislaulu, eesti laulu, siis ei pruugiks enam sellist muret tunda kirguva noorsoo pärast kui praegu.

Lastesse peab lakkamatult sisendama, et nad on laulja rahva liikmed. Neile tuleb väsimata meelde tuletada rahvalaulu ainulaadset tähendust. Kuid näitamine ei tohi olla ainult minevikku suunatud, ja peab ka olevikust tulevikku näitama. Suurtest laulupidudest kõneledes peab ka jutustama laulukoo-

ridest, mis praegu paguluses tagevad. Kohustusena peab aga kaasa andma, et lapsed, kui nad suureks on sirgunud, igal juhul eestlaste laulukooridest peavad osa võtma ja tarbekorral isegi laulukoori me asutama, kus võimalused selleks vähegi olemas.

Lugemine saab ideoloogilises seoses samuti mitte vähem hinnatava tähenduse. Eelärkamisajal, ärkamisajal, venestusaja pimeduse ajal on lugemine eestlaste iseteadvust mitte ainult alal hoidnud, vaid on rahva hinge ja teadvust uueks ja jõuliseks rahvuslikuks puhanguks ette valmistanud. Lugedes ja endamisi kaaludes on eestlased selleks saanud, millistena nad iseseisvusajal oma tõelist olemust maailmale näitasid. Ja mis veel on väga tähtis: eesti kirjanik on ustav hoolitseja olnud oma rahvale. Üksikud kirjanduslikud avantüristid on eksitanud, see on õige, kuid rahva enamus pole neid ka mitte lugenud. Praegu aga omab eesti kirjandus ülehindamatut tähtsust pagulasrahva vaimse tervise seisukohast. Seda on vaja lastesse süüvitada, väsimata, järjekindlalt. Ja jällegi peab seda kohustuse külge siduma: teie peate eesti kirjandust lugema. Vabandused selle tegemata jätmiseks ei ole olemas.

Rahvusliku teadvuse äratamine on juba keerulisem ülesanne. See ei tohi tekkida teisi rahvaid maha tehes. See See peab sündima oma rahva elujõu teadliku viljelemise tagajärjel. Siit ja ainult siit lähtudes võime seda positiivset jõudu arendada, mis tervele (ja mitte haiglasele) iseteadvusele on omane. En ju ka seda liiki iseteadvust, mis püsti hoitakse negatiivsete jõudude, komplekside ja neurooside najal. Ja teinekord võib selliseid nähtusi päris hulganisti tähelä panna. Raskuspunkt on sealjuures asetatud kurikuulsa seitmesaja aasta neidusele või uuema aja ülekohtule ja kannatusele. Need on kõik vastuvaidlematud töid, nad on ka eestlaste iseloomule teatud varjundi andnud. Kuid eestlased ei ole eestlasteks jäänud pimedada orjaaja kiuste, nad aitaha paguluses eestlasteks jääda ülekohtu kiuste, nagu maailm seda vajaks, vaid nad on seepärast raskustest tugevamad, et neil on lugupidamine oma rahva ja oma enese vastu suurem kui teiste ennast pealesuruva

messianismi vastu. Oma rahva armastamine ja lugupidamine enese ja teiste vastu, truudus päritud elujõule ka rasketel aegadel, selle teadlik viljelemine ja austamine annab eestlastele sisemise kohustuse elu kujundamisele, mis nende töökspidamisele vastab. Selles peitub eestlaste sisemine õigustus rahvuslikule elule.

Täienduskool peab rahvusliku iseteadvuse äratamisel lastes ja noortes hoidma hingeelu lõhestamisest. Suhtumine ümbrusse peab sujuvaks saama. Mitte vastakust toetada, vaid koosköla arendada. Täienduskool ei tohi lapse tervele eluvaistule vastu mõjuda. Ainult teadlik ja krämbist hoiduva teadvuse äratamine, nimelt eestlaste kõige suuremate varade kätte andmise teel, võib lapsest ja noorest kujundada terve hinge ja terve väimuga isiku.

Positiivsetele teguritele ülesehitatud õpetus ja kasvatus annab ka positiivseid tulemusi. Seepärast peab täienduskoolides hoiduma tumeda külje ülerõhutamisest eest eesti rahva ajalooos. Muidugi peab jääma kaine töö piiridesse. See soodustab vaimse tasakaalu arendamist lastes. Seega on ka öeldud, et ülepingutatud idealismis peitub teatud hädaoht. Noorte idealismi peab seevastu suunama praktilistest teostustest. Ärganud rahvuslik teadvus peab leidma väljenduse noorte ringides, nagu skautlus ja gaidlus neid pakub. Ja viimaks. Kui arenevaid lapsi, suudetakse vahetada viia nende kolme põhilise tuiksoonega rahvuslikus elus, milledest ülal oli kõnet, siis ei ole vaja liiga suurt muret tunda vastavate maade erimõjust kasvavale noorsoole. Kui tuum on terve ja elujõuline, siis võib rahulikult ümbrusest vastu võtta seda, mis temas väärtuslikku on. Siis ei muutu assimileerivaks ümbrus, vaid eestlased ise, kes ümbrust endasse sulatavad, jäädes sealjuures teadlikaks ja vastutusvõimelisteks eestirahva liikmeteks.

V

Täienduskoolide ideoloogilise asetuse juures ei oma usk mitte vähem olulist tähtsust kui laul, lugemine ja ühiskondlik teadvus. Vastupidi, ta sulatab kõik komponendid üheks tervikuks, sest siin hakatakse kõike veel sügavamalt ja põhjalikumalt. Kõlbeline tegur jääb vaid vokaaliks, kui ta ei seisa ühenduses Jumalaga. Selles mõttes peab paguluskond

selge otsuse juurde jõudma: kas tuleb täienduskool siduda kirikuga, teda vähemalt kirikuga asetada lugupidavasse vahekorra või tuleb täienduskool lahutada kirikust ja esivanemate usust.

Kui tegelik elu on siin tüürinud juba mõningal määral selle küsimuse positiivse lahenduse poole, ei ole küsimus kummatigi akadeemiline. Kohati võib selles arengus tähele panna modus vivendi, milles nagu ollakse sunnitud kiriku tähtsust vaikselt tunnustama, tegelikult aga ei olda veel selle vajadusest veendunud. Sellist kardinaalset ümberotsustamist ei saagi liiga kähku nõuda, sest siis poleks ka temast mitte palju kasu. Meil on nimelt tegemist pärandiga, mida Eesti Vabariigi algusaastatel kummaliselt külma jõuga arendati. Kirikult võeti siis koguni usuõpetuse kontroll. Usuõpetajateks võisid saada usu suhtes ükskõiksed pedagoogid ja nendeks said puhuti isegi usuvastased. Osalt nendel põhjustel, osalt teiste, sisendati õpilastesse üleolekutunnet usu ja kiriku vastu. See oli ajavaim, kuid selle tagajärjel kannatab praeguse põlve kõlbeline elukäsitus ja ka vahekorra kirikuga õige tunduvalt.

Selles seose on vaja rõhutada intellektualismi kõlbelist seotust. Intellektualismi pahaks on, et inimene on kõlbeliselt indiferentne: ta võib nii ja ka teisiti. Kõlbelise sisuga mõisteti ja sõnu tuntakse sõnaraamatust, neid ollakse isegi ohtcasti tarvitama teiste, kuid mitte omaenese aadressil. Meie aga vajame kõlbeliselt tervet, vastutust andale võtmata, kohustuste külge seotud uut põlve. Temale peab kätte andma elu austavad reeglid ja elu lagastava käsituse suhtes peab õpetama selget põlastust. Venestusaajal osutus hõlpsaks nurja ajada eestlaste taotlus omakeelse kõrgema kooli järgi. Koolide õppekeeleks sai vene keel. Kontroll läks riigi kätte. Ainult usuõpetus jäi endiselt kiriku kontrolli alla ja viidi läbi emakeeles. Nii sai usuõpetus lastele rahvusliku olemise tuumaks, mispärast usuõpetustundi ongi nimetatud rahvuslikuks kantsiks venestusaajal. See pole tähtis, mis nimega me seda iseloomustame, kuid kahtlematult on usuõpetus üks neid tegureid, mis rahvast on ve-

nestusajast läbi kandnud kaotuseta, ehkki rahvas ise juhtide poolt oli laial rindel üksi jäetud. See da hämmastavam on, et kui rahvasaatust hakkasid juhtimaaestlased, võtsid nad usuõpetuse kontrolli kiriku käest ära, sellelt kirikult, kes oli saanud rahvakirikuks.

Sellel taustal vajame uut otsust küsimuses: kas viia täienduskool taas kiriku ja usuga ühte või mitte. See ühendus peaks siis ka olema rajatud tunnusustusele ja usaldusele, ning möödapäasematult peab usuõpetuse kontroll siis ka kuuluma kirikule.

Kui võtta omaks, et täienduskool, valdavalt kõleline kasvatuspaik rahvuslikul alusel, siis tohiks positiivne seisukohavõtmine olla selles küsimuses selge. Täienduskool oleks sellega usuliselt rajatud rahvusliku õpetamise ja kasvatamise koht.

Sellele alusele tuleks leida sobiv rakendus. Tun- tide arv on piiratud. Seal, kus töötavad pühapäeva- koolid, jäägu usuõpetus viimaste hooleks. Seal aga, kus pühapäevakooli ei ole, tuleb usuõpetuse mõju täienduskooli viia. Loomulikult piirdub see kõige lähtsamaga, milleks on ühislaul, palve ja katekismus.

Tuleb silmas pidada, et täienduskool vajaduse korral peab olema kristlikult interkonfessionaalne. Meie Isa palve ja käsud on kõigile ühtlased. Seepä- last on vajalik, et iga täienduskooli tundide algul lapsed kokku kogunevad, laulavad koos usulist laulu, aluvad koos waljult Meie Isa palvet, miltele on li- tatud palve kodumaa eest ning tund lõpetatakse taas ühislauluga. See ei võta palju aega ega nõua õpeta- milt kuigi palju. Siit tuleb lapsi ka talutada eda- si eesti kirikusse ja eestikeelsesse leeriõpetusse. Kuna täienduskool on kõigiti praktiliselt ra- tatud, siis peab õige tungivalt soovitama järgmist. Rahvuslikele üritustele kogutakse ja annetatakse järjekindlalt. Kasvatuslikust küljest on vajalik, et lapsi õpetatakse üldisi üritusi silmas pidama. nende kohustused on esialgu minimaalsed, neis peab esialgu peamiselt äratama kohusetunnet. Sellest sei- ukohast lähtudes oleks tungivalt soovitav, et lei- kse otstarbekohane moodus pisikorjandustele, mil- lades lapsed järjekindlalt täienduskooli raamis ja annavad. Summa ei mängi siinjuures mingit osa,

kuid praktiline sidumine ülesannete külge, mis ajajooksul kasvavad, on tungiv nõue.

Kokku võttes rõhutama täienduskooli õpetaja töö iseloomu. Espeol puudutatud alused on võimalikult sügavalt haaratud. Õpetamise meetod on leidnud piiritlust peamiselt selguse huvides. Tegelik töö pole seda kummatigi mitte. Alles konkreetne koosseis, alles eeldused, milles tuleb õpetamis- ja kasvatustööga alata. Loomulikult tulevad siia juurde kohalikud olud. Need kõik on erinevad.

Pahatihti kuulab, et täienduskooli ülesanne on laste säilitamine eestlusele. See võib olla õige selles mõttes, et lapsed on oma rahvale kaduma minemas. Ometi ei saa kuidagi leppida, vähemalt seal, kus töö juba käib, selle elule võõra tendentsiga, mis on peidetud sõnasse "säilitamine".

Elu ei tunne säilitamist. Konserveerida võib ainult surnud elu. Kui vanemate rahvuskasvatuse puhul see sõna veel kuidagi paika peab selles mõttes, et pea kinni, mis sul on, siis laste suhtes on see illusoorne ja eluvõõras taotlus. Millisele arenguastmele tahame siis lapsi kinni naelutada oma säilitamisega? Laps areneb, kasvab, kujuneb. See on asjaolu, mis elu seisukohast paika peab. Ja kui täienduskool töötab, siis aidaku sealne õppetegevus kaasa, et lapsed areneksid, kasvaksid ja kujuneksid eestlasteks.

Täienduskooli töö on loov ja kujundav. Täienduskooli õpetajad peavad eelkõige olema teadlikud oma töö loovast laadist. Ainult siis, kui täienduskoolid suudavad endisse haarata elu tuiklevaid võimalusi, täidavad nad oma ülesande. Seepärast on oluline paguluse saatuse täienduskoolide töö tulemustest, sest nad võivad keskusteks saada, viljastada ja edasi viia paiguti manduma kippuvat rahvusrühmade elu. Kui aga lapsed täienduskoolidest viivad rõõmsat elu perekonda ja kui nad lapseliku või noorusliku innuga esinevad aktustel ja muudelgi puhkudel vanade seas, siis tunnevad nemadki, et elu läheb edasi.

Konrad Veem.

KASVATUSKÜSIMUSI TÄIENDUSKOOLIS.

Allakirjutanu on teadlik, et järgnevad katkendilised mõttekäigud ei ole küllaldased mingiks õpetuseks või juhatuses. Olgu nad vaid sissejuhatuse diskussioonile kasvatusküsimusist täienduskoolis.

Peamiselt toimub meie laste kasvatamine nelja lõigus - kodus, nende igapäevases kuid vöörkeelses koolis, pühapäevakoolis ja täienduskoolis.

Köige olulisem osa kasvatustööst on ja jääb ikkagi kodu kanda. Wägagi wärmiv on igapäevane, vöörkeelne kool, mis on muutunud lapsele asendamatuks osaks ta päevast. Pühapäevakooli ülesandeks jääb vaid lapse usuline kasvatus tema emakeeles. Usulis kõlbelisel kasvatusalal on samuti olulised usuõpetustunnid vöörkeelses koolis - sest Jumala ees peab kreeka meest ega Juuda meest, vaid köik on üks Jeesuses Kristuses. Käsud, Meie Isa palve, usutunnistus piiblilood ja salmid, ka kirikulaulud on siin, kuigi eri keeltes, kahekordselt õpitavad. Sellepärast peaks meie laste usuline kasvatus selle lõigu kahekordsuse töttu eriti tugev olema.

Inimese igal tööl ja tegevusel on oma eeldused ja oma eesmärk, siht. Mis on meie kasvatustöö eelduseks ja sihiks täienduskoolis?

Nii meie õppe-kui ka kasvatustöö eelduseks siin on meie palve, usk ja loetus meie rahva edasielamise-tema arenemisse ja endaarendamisse kord jälle meie vabal kodumaal. Sellest tuleneb mõte siht-meie praegu laialipillutatud rahvaliikmeis säilitada ja edendada oma keelt, oma rahva iseloomu, oma kultuuri loomingu, oma oma rahvaomapära-traditsioone. Meie täiskasvanute osaks siin Saksamaal tuleks meele pöörida, et ükski meel ei saa jääda elavaks toiduta ja ükski vaim ei kasva harimata.

Laste tulevasteks eestlasteks säilitamisel ja kasvatamisel on kodudele abiks täienduskoolid. Nii on siis täienduskoolide kasvatuslikuks sihiks - eestluse hoidmine, väikeste eestlaste isamaalik kasvatus. See peab olema nagu vastunürgi süstimine selle wööra meele ja vaimu vastu, mida meie lapsed paratamatult peavad sisse hingama väljaspool koda, eniti vöörkeelses koolis, mis on ja peabki olema selle ma-

lastele nende omaks kooliks, nendes saksluse kasvatamiseks, mis on hädasohtlik meie laste eestlusele. Nii ei ole täienduskooli ülesandeks ainult see, et meie lapsed oskaksid lugeda soravalt oma emakeeles ja kirjutada teda vigadeta, vaid, et nad teavad, tunnevad ja omaks võtavad, et see on nende oma keel, üks osa kogu meie olemusest, milles meie südamõtleb, kui ka meie meeled enam ei tajuks.

Ka mitte ainult seda, et meil on nii ja nii palju linnu, et neil on niisugused nimed, et meie loodus on niisugune, et meil on sellised metsad, järved, jõed, et meil on niisugused talud, põllud, heinamaad, vaid et laps teab ja tunneb, et nad on tema omad, et nendega on seotud tema rahva minevik ja tulevik ja et ta tahab tagasi minna sinna vanemate muremaale, kui kord saabub tagasimineku päev. Et meie laste teadmine oleks kindel oma pärisosast siin maailmas. Ei, see pole kerge istutada, kasvatada, säärast teadvust võõral maal ja eriti siis, kui lapsel on kibestunud, tüdinenud, tuimaks jäänud, käega lööv, ideaalideta kodu. Ja ega kõigisse ei saagi ega tohigi niiviisi istutada, s. e. neisse, kellede vanemaist on teine võõra verega, võõra keelega ja võõra vaimuga. Muidugi on see austamisväärne, kui nende vanemate armastus ja austus teineteise vastu selleks kaasa aitab, et laps oma ema või isa keele, rahva ja maa vastu huvi tunneb, neid hindama ja armastama õpib, kuid seda kõike oma pärisosaks pidada ta ju ei suuda; sellest tulebka aru saada.

Niisuguse omaks osaks kasvatamisel ei saa meie olla tihti küllalt elulähedased. Hoidugem, et meie poistest ja tüdrukutest ei kasvaks unistajad oma kodumaa suhtes, vaid kaine mõtlemisega ja selge nägemisega noored, kes pikkamööda saavad teadlikeks sellest, mis neid seal ootab - raske töö ja rasked mured. Et külvata saab palju ja lõigata veel väga vähe, et paljuga tuleb uuesti otsust alata ja suurt osa tuleb ehitada, kuid seda vabaduse ja rahutundega südames, et eesti ajalugu neist üle ulatub. Ei tohi kasvatada meie lapsi valesti nägema oma kodumaad. Ei tohi seda esitada neile kuldse muinasjutumaana, mis on kõige ilusam maa maailmas, mille rahvas on kõige vapram, mille saa-

tus kõige rängem. Ehk õhutame sel teel küll nende patriotismi, kuid kui kord saabub päev, kus nad seisavad selle maa künnisel ja näevad teda - hoopis teiseilmelisena, siis langeb nende pettumusest mitte väike osa ka meie praeguse töö vaekausile. Ei tohi siis nuriseda, kui ta pöördub ümber ja läheb ottsima paremaid paiku - kodumaatuna. Või kui ta jääb, siis kibeda kohusetundega südames - ja millist hää loob kibestunud meel?

Lapsemeel võtab vastu väga palju üksikasju ja mis noorelt südame külge kasvab, sellel on sügavad jäljed. Peame jääma töepärasuse juurde kodumaa mineviku-, oleviku- ja tulevikupildi esitamisel. Laps on suur tulevikust unistaja. Aitame tal siis unistada tulevasest tööst ja raskuste võitmisest ka selleks et ta pilk oleks suunatud adra taga kõndijana rohkem ette kui taha. Ja kui see on Jumala tahtmine, et meie tagasimineku ootus lisab ikka meile ja meie lastele aastaid, siis on neil töötahet, edasipüüdlikust, nõukust rakendada selle maa ühiskonnas, kus nad peavad elama oma elu ja täitma selle nõudeid. Ega sulamisprotsessis pole ainult vastuvõtmist, vaid ka omalt poolt mõjustamist, ja seegi osa peaks olema hea meie rahvast põlvnemise pärast.

Armastust oma rahva ja maa vastu lapses kasvata me lihtsate sõnadega, tuues esile maa ja rahva omapära, katsudes panna seda armastust laste südamesse elama ja verre helisema jutustustega meie põlvde rasketest tegudest varasel ja hilisel ajal, samuti nende argipäevade tegevusest ja peopäevade mõõmudest. Ei oleks tarvis jätkata seda enesehaletsemise mentaliteeti, alati 700-a. orjapõlve leierdamist. Kehv on kui teised sind haletsevad, päris halerumal kui hakkad aga ise seda tegema. Väliselt ja sisemiselt vaba mees ei kõnele alati möödunud orjapäevist üldiselt tumedal ajal. Teiselt poolt ei tohi kasvata meie saavutuste ülehindamist, nii üksikinimesena, kui ka rahvana, ega teiste alahindamist. Ei saa sisendada lastesse, et meie millegagi oleksime väärtuslikumad teistest. Tuleb tähelepanu juhtida meie erinevusele teistest (iga rahvas on erinev teistest). Küll peame oma lastele alati tunnistama, et meie maa kuigi ta pole kõige ilusam, kuigi meie rahvas pole kõige vägevam, on ta ometi kõige armsam, nii ikka ja

jälle püüdes nende südameid äratada teda armsaks pidama. Meie eesti koolides oli sõjaline kasvatus. Selle sisemine, sügav mõte jätkugu ka edasi meie täienduskoolide töös. Et kasvataksime oma poistes endastmõistetava mehekohust haarata vajaduse korral relv oma kodumaa vabastamiseks ja kaitseks. Ka tüdrukukestes peame kasvatama karsket meelt, et neid ei vallutaks rasketel päevadel (sõjapäevadel) "täna elame-homme sureme, võta elult, mis võtta saab" vaimu. Et nad võiksid hoida määrimatult eesti naise nime. On hädahoht, eriti poistel ja seda just nende "Siedlungite" öhkkonnas, kus elab põgenikelapsi idanaaberriigest. Mõnede nende vanemad ei mäleta üldse või kui siis ähmaselt oma suurt kodumaad. Teised on jälle meieaegsed põgenikud. Nende väikes-te põgenike ja meie laste vahelised kokkupõrked pole tavalised poiste kaklused. Sügavamal on midagi muud. Meie omades lööb lökkele nagu emapiimaga sisse imetud vihavaen ja vastaspoolelt nagu sallimatus teise maailma vastu. Iga kasvataja teab aga, et teise inimese vihkamine laostab vihkajat ennast. Aga meie peame ju õpetama omi lapsi kurja vihkama?

Siin on meil jälle raske ülesanne, kasvatada seltpoolmainitud öhkkonnas last nii, et ta ei kannaks kurja vihkamist üle inimese vihkamisele.

Loomult meie ajame taga tõe ja õigust. Tüliküsimuse seletamisel ütleb eesti laps ikka kindlasti mis õigus tal seda teha oli? Või mul on õigus. Õigluse mõiste kasvatamisel ei saa kunagi küllalt rõõnitada, seda praeguses vabas maailmas ühtelugu uudavat, et igal inimesel on õigus elule, vabadusele ja tööle, et inimesed on üksteise liikmed, et üks rahvas vajab teist.

Meil kurdetakse sagedasti maa pärisrahva väikuse ja kitsarinnalisuse üle, naerdakse nende meist erinevaid iseloomujooni, eluviise või kombeid. Lapsed näevad, kuulevad ja õpivad seda täiskasvanuilt. Siin on jälle kasvataja ülesandeks olla valvel koos koduga, et niisugune meie vaatevinklist-mitte-mõistvast väljuv mõtteviis ei klammerdaks meie laste südameid, kes istuvad pärisrahva lastega ühel selipingil ja kellede õpetajad on kohelnud meie

lapse võrdsetena, summutades vaenu mõnegi südames
meie kui "soovimatute välismaalaste" vastu. Peab
juhtima lapsi tähelepanu sellele, et nendele on oma-
sed ja armsad nende eluviisid, mis on tingitud meist
ja meie maast erinevaist tegureist ja et need ar-
tavad oma kodumaad samuti kui meie oma. Püüame
kasvatada oma lastesse kohustusetunnet olla oma
rahva hea esindaja võõraste hulgas. Seda enam, kui
meie noored kuuluvad koolide õppetöös esimeste hul-
ga, ei tohi nad esitada oma rahvast kasvatamatuna.
Meie sisemuses peitub meie jõud. Kapitulaatsiooni
ajast on jäänud mõnede meie rahvuskasvatuse hulgas
õholla nende enestele aruandmata mingi "ameerika
kultus". 6-7 aastat tagasi oli siinses eesti koo-
lides sellega "maadlemist". Meie praegused täien-
duskooli õpilased olid siis veel hoopis väikesed,
kuid võib märgata, et mõnigi neist matkib "ami"ise-
loomustavat käiku ja peab närimiskummi nätsutamist
ringiks suursuguseks tunnuseks. Võime ju niisugus-
tel kordadel rõhutada, et elame praegu Euroopas, Ees-
ti asub Euroopas ja europa kombat on meile omased.
Ei tarvitse ju öelda, et kumminärimine oleks igal
ajal ja igas kohas halb, kuid meile pole ta omane
ega sobiv.

Kuna meie igapäevane elu kulgeb siin ja siin on
meie kehvad kodud, siis paratamatult hakkavad meie
lapsed kodulähedasi kohti või linna, kus nad elavad,
pidama oma koduseks linnaks. Siin ei tohiks olla
eestlusele hädaohtu. See on loomulik areng ja sel-
les ei tohi meie omi lapsi häirida. Koduarmastus ja
looduarmastus pole veel kodumaarmastus. Need ei
aja üksteist südamest välja ega täida üksteise koh-
ti. Meie laste südamesse rahvuslikku külvi takis-
tav tegur on tihtipeale meie rahvuskasvatuse oma-
vaheline suhtlemine. Need on meie mõnes paikkonnas
sinevad tühisid, inetud tülid. Kui ei valva meie ko-
dud, ja kui nad ka valvavad, on iga täienduskooli
õpetaja kohus püüda takistada, et laste südamed ei
satuks täiskasvanute väikluse, kadeduse või tõusik-
lase keerisse. Kui niisugusel korral oma rahva rän-
70 a. puudutame, siis seda selleks ja niisugusel
viisil, et see laste südameid liidaks, puhastaks ja
õpetaks hoidma õpetaks
Kahju, et meie noortel on nii vähe emakeelset

lektööri. Hea kirjandus on hea kasvataja.

Veel väikesi märkmeid meie laste välisest kasvatuses-kombeist. Ei saa olla välist kasvatust sisemiseta. Võivad olla küll öönsad hästitreneeritud istumis-, astumis-, tervitamis- jne. reeglid. Ka laste välistes kommetes peab olema elu ja loomulikust. Täienduskool siin vaevalt oma õige vähesete tundide arvuga midagi tõhusat korda saata saab. See ülesanne jääb ikkagi peamiselt kodule ja igapäevasele koolile. Lapsed on suured unustajad. Seda meie ei tohi unustada. Tuleb lastele ikka meelde tuletada, et täienduskooli õpilased ei tohiks olla enam kombeunustajad. Möödunud suvepäevil (1954) Altusriedis juhtus seda unustamist ikka jälle. Võiksime nõuda sama palju õpilastelt kombeid, kui tehti seda meie kodumaal. Korralik teretanine päistelt ja tüdrukuilt, mütsi korralik kergitamine, käte mitte taskus hoidmine. (Ma ei tea, mis vastata teistele õpetajatele Altusriedis, mulle-et käed külmetavad-see oli tõsi, mul külmetasid ka!) Kui nad päeva ajal tänaval ei teretanud, siis polnud nad niisuguse korruga harjunud. Hommikuti teretati küll. Halb asi oli aga vööra vara mitte ainult hinustamine, vaid omal loal võtmine. Õunapuudelt ja otse toore rünnakuga omaniku juuresolekul. Oli paar eesrindlikku ründajat, keda pidi sõna otseses mõttes kraed pidi puuksalt ära tirima. Mitmekordse manitsuse peale võisime hiljem võrdlemisi vahulikult kardetavaist kohtadest mööduda. Söögisaa li suurt lärmi ja kära põhjustas teenimise aeglus. Lapsed ei peida oma nälga 3/4 tundi kestva ootamisnaeratuse taha. Ja 1/4 tunni jooksul tuli süüa 1 tund oodatud lõuna. Siin pole palju midagi lastele ette heita. Et osa lapsi ei osanud lugeda söögipalvet, ei ole kasvatamatus. Seda ei oldud neile õpetatud. Aga et 15-16a. tütarlaps söögipalve ajal kihistab, see pole muud kui sisemine kasvatamatus ja väline kombepuudus. Ja kui poiss leivatükikest saapaninaga õhku pillub, on see mõtlematu, toores tegu. See riivas mind eriti tugevasti, sest mina selles vanuses pidin leivatüki üles võttes sellele suud andma ja ma ei häbene seda praegugi taha. Austust leiva vastu ja selle tänuga murdmist tuleb lastesse kasvatada, eriti meenutades läbiea-

tud näljaaegu ja ka meie praegust olukorda, kus suurem osa meist siin ei saa külvata ega lõigata ja on siiski toidetud. Need on ainult üksikud pildid Altusriedist.

Üldiste tähelepanekute põhjal tohib küll öelda, et meie läbilõike õpilane oma väliselt kasvatuselt ei erine pärisrahva läbilõike õpilasest. Meie õpilasele lisanduvad küll mõned plussid tingituna tema rahvale omaseist iseloomujoontest ja tema karmist olukorrast.

Nii kasvatusõpetusest üldiselt kui ka üksikuist kasvatusküsimusist on kirjutatud palju ja pakse raamatuid. Seal leidub ju õpetusi, juhatusi ja vastusteid. Mõnikord on aga lugemine ja loetu rakendamine kaks eriasja ja tekib küsimusi, millele targalt kirjutatud raamat ei vasta või polegi teda lugemiseks käepärast. Igal juhul peab kasvataja leidma õige viisi oma kasvandiku vastu. Seda vastust pole alati kohe käepärast, tihti tuleb raskelt aru pidada ja oodata. Ei pea see kasvataja armastus alati leebe näeratus või pea silitamine olema. Kasvataja südames olgu armastust karistamiseks ja karistamisel. Ei saa seda kasvatajat armastust jagada kõigile ühesugusel viisil. Selleks peaks kasvataja tundma hästi kasvandikku ennast, tema koduseid olusid, tema vanemaid, nende ilmavaadet ja eluviise. Ühele toob väike karm sõna vee silma, teisele on mitu kurja sõna kui Kane selga vesi. Üht julgustab näeratus, teisel hakkab sellest ebamugav. Kasvatajal tuleb võita kasvandiku usaldus. Tuleb läheneda kui inimene inimesele ja meeles pidada, et meil on alati armastusest puudus. Ja siis ei tohiks meie küll unustada ei üheski koolivormis, et oleme vaid Eluandja ja Eluhoidja - Jumala tööriistad ja peame paluma ikka jälle armastust ja tarkust südamesse, et võiksime teha kasvatus tööd ka täienduskoolis nii, et see oleks õnnistatud meie lastele, meie rahva tuleviku kandjaina.

Walli Wirro.

ÖPPE- JA KASVATUSTÖÖ ALUSED SAKSAMAA TÄIENDUSKOOLES.

Nagu mujal vabas maailmas, nii on ka Saksamaal kõik elutahtelised rahvuskoondised ja paikkonnad loonud täienduskoolid. Neis kooles toimuva töö ise-loomu tõttu: anda võorast koolist saadava hariduse kõrval ka rahvuslik haridus ja rahvuslik kasvatus, need koolid ühendavad meie kaks elunähet, milledeks on vanemate huvi ja soov, et nende lapsed kasvaksid eestlasiks, ning pedagoogide kiindumuse oma kutsesse. Lisaks see eilaadsus, mis meile kooles omane, nõuab, et mõõ neis kooles peab toimuma teadlikult, ratsionaalselt ja igati sihikindlalt, kusjuures nii sihi kui ka öppe- ja kasvatusöö alused määrab teadmine, et eesti rahvale ustavaks kasvav noorus on kalleim vara, mida tuleb säilitada ja vääristada kord vabanevale Eestile.

Et meie kasvavad noored sirguksid naistsiks ja mehiks, kes tahavad oma elu kujundada eestlasile omasel viisil, selleks peab öpetus ja kasvatus täienduskooles olema:

1. riiklik. See tähendab, et meie poolt pakutavad teadmised ja juhitud kasvatus peab arendama nooris armastust, lugupidamist ja ustavust Eesti riigi ning tema demokraatliku ja põhiseadusliku korra vastu. Kuid ühtlasi ka tahet, jääda truuks oma ema-de-isade sünnimaale ka siis, kui tuleb seista tõmmis ja näha, kuidas võõra võimu- ja vägivalda-äike lööb meile näkku;

2. rahvuslik. See tähendab, et töö täienduskooles peab vastama meie rahva hingelaadile ja traditsioonidele ning äratama ja kasvatama huvi ja armastust eesti mulla vastu, millega meie süda on seotud lahutamatult. Lisaks me nõuame rahvuslikult kasvatuselt ka seda, et ta ärataks lastes uinuva vajaduse: kujundada oma elu ka võörsil eestipäraselt ja vastavalt meie rahvuslikele tavule;

3. kristlik-kölbeline. See tähendab, et täienduskool peab andma noorile ellu kaasa teatava hoiaku, mis neid juhib ja suunab öigele rahvuslikule teele. Et seda hoiakut saavutada, tuleb noorisse

sisendada austust ja vastutust oma rahva püüdluste vastu. Samuti tuleb teha kõik, et noorist kasvaksid töökad, teotahelised, ohvrivalmid ja kõlbelised inimesed, kes ei tunne loidust ega ükskõiksust rahvuslikes ja ühiskondlikes küsimusis ning kes oskavad ka käed kokku panna tänuks ja palveks;

4. demokraatlik. Selles osas tuleb eriti rõhutada mõtet: üks kõigi ja kõik ühe eest. Ühtlasi ka valmisolekut igaks mõistlikuks kompromissiks. Ning lõpuks ka võitlust töö eest, mis peab sündima nii, et see kedagi teist ei haavaks, kusjuures tahame eriti rõhutada, et õppe- ja kasvatustöö täienduskoolis peab sündima väljaspool sisepoliitilist võitlust, sest meie kätte on antud mitte kaks rühma noori, vaid ainult eesti noored.

Nii johtubki eelmisest, et põhireegliks õppe- ja kasvatustöö korraldamisel meie täienduskoolis on eesti keel ja eesti meel. Kõik, mida meie õpetame peab rakendamist leidma igapäevases elus. Selle tõttu peab ka õppekava piirduma kõige tähtsamaga, mida ranget järjekindlusega tuleb lastesse süüvitada. Selle juures täienduskool Saksamaal ei tunne meie algkoolile sarnanevat klassisüsteemi ja vanuse järgi klassidesse määramist. Küll on aga otstarbekohane, kui moodustame õpperrühmad, milleks jaotuse alused annab meie algkooli klassisüsteem ja õppeainete ulatuse määrab meie algkooli õppekava, mis võõrsil kohandatud meie täienduskooli nõudeile. Rühmisse jaotamisel, vastavalt olukorrale ja laste arvule, on kasutamisel kaks moodust:

a. röökikute süsteem

b. diagonaal-süsteem

1. + 2. algkooli kl. I rühm	1. + 2. + 3. algk. klass
3. + 4. " " II rühm	4. + 5. + 6. " "
5. + 6. " " III rühm	

See tähendab, et röökik-jaotuse korral moodustame täienduskoolis kolm ja diagonaal-jaotuse korral kaks rühma. Viimane süsteem on rakendatav peamiselt väiksemas piirkonnas ja vähese õpilaste arvu juures, kusjuures noorte rühmisse paigutamise ei määrata mitte vanus, vaid teadmiste kogus ja ulatus. Ka ei saa alati õpetamisel kasutada kindlat kava ja raamkava ulatust, mis määrab aastase kursuse. See tähendab: meil tuleb loobuda "masindamisest" ja ruttamisest

ning jääda kordava ja kindlalt-omandava õppemeetodi juurde. Kui vajalik, kasutame ka omaaegset köstrikooli meetodi. See oli äärmiselt lihtne: koolmeister ütles ette seni, kuni aine õpilasisse kinnitus. Seda tuleb teha ka nüüd, sest oluline on rahvuslik vaim ja teadmiste kindlus, mitte aga teadmiste hulk.

Emakeele osas täienduskooli sihiks on, et laps peab oskama lugeda eesti keeles ja sellest kõigest, mida ta loeb, ka aru saama. Et meie kodudes see nõue leiab vähe tähelepanu, siis tuleb eriline rõhk asetada klassis lugemisele (iga õpilane loeb teatava osa õpitavast palast). Ka on otstarbekohane, kui lastele nooril endik lugeda maateaduse ja ajaloo saateainet. Lugemisoskusele liitub muidugi ka kirjutamisoskus. Kuid sääli, kus kuus tullaakse kokku ainult ühel või paaril korral paariks tunniks, jäägu lugemisele ja eesti keele kõhelemisele siiski primaarne tähendus.

Et õppetöö oma enamikus toimub õpetajate kortereis ja et koolil puudub tahvel, tuleb õigekirja õpetamisel kasutada sedel-süsteemi. Selleks õpetaja annab tunni alguses igale õpilasele lehekese, kuhu õpilased vastava käsu alusel kirjutavad õpitava sõna. Näitamiseks õpetajale nad tõstavad sedelid üles ja õpetaja kontrollib, kas õige ning seletab, kuidas on õige. Kui esines vigu, tuleb selle sõna kirjutamist hiljem veel korrata, vaheldumisi teiste sõnadega, kuni selle sõna kirjutamine kõigil on selge. Ka võib kasutada, kui see on majanduslikult võimalik, tahvlit ja krihvlit, mis võib aidada õppimise kordamise vahelduvas mängus.

Maateaduses ja ajalooos saavutame paremaid tulemusi, kui kasutame küsimis-kostmis meetodi. Samuti palju huvi pakuvad noorile matkad kaardil, mis eriti kütkestavad siis, kui õpetaja ise tunneb kodumaad hästi. Ajaloo osas on vajalik, et asetame nõhu vabale Eestile, selle saavutamisele ja saavutusile. Nende kolme nimetatud kõrval on üheks olulisemaks õppeaineks täienduskoolis laulmine, sest laulul on asendamatu teene rahvusliku tunde arendamisel. Laulude õpetamisel aga tuleb ka kindlalt rõhutada sõnade päheõppimist. Laulusõnade õppimisel võiks seletada ka nende tähendust. Laulud ise aga olgu hoolikalt valitud, vastavalt rahvusliku

Kasvatuse põhimõttele, sest kannade püüdmine lõhkilöödud panniga mõne tiigi ääres ei loo mingit rahvuslikku elamust. Ka olgu põhimõtteks: parem vähem, kuid selle eest laul põhjalikult kätte õpetada ja seda ühiselt laulda, et laulu virgutav mõju ulatuks noorte alateadvuseni. Ärgem unustagem: laul on meie rahvast kannud läbi raskete aegade ja laulus on ka meie rahvas iseseisvaks jäänud!

Rahvusliku kasvatuse osas on määrav tähtsus ka tähtpäevil, mida pühitseme, ja raamatuil, mida loeme. Samuti kodumiljöö. Viimase osas jääb meile vääramatuks juhendiks dr. O. Loooritsa mõte, et "õnnistatud on need kodud, kus vanemal jätkub aega ja huvi oma lastega tegelemiseks; sellised kodud istutavad oma lastesse harmoonia armsust, mida meie disharmooniline aeg nii väga vajab. Ning mida suuremaid raskusi väliselu meile veeretab pagulasmiljöö, seda tähendusrikkamaks muutub just pagulaskodude osatähtsus eestluse säilimisel ühest sugupölvest teise."

Et täienduskooli töö kannaks vilja ja omaks püsiva väärtuse, tuleb täienduskoolide juurde luua eelastmena kas mänguringid või lasteaiad, et noori juba enne täienduskooli viia koduainelisse õhkkonda. Ka sellel astmel on üheks olulisemaks tegevuseks laulmine, millele lisandub jutustamine, usuõpetus ja mäng. Tegevus selle juures olgu mitmekesine ja huvitav, mis nõuab, et ka jutud muudame mänguks. Vajalik on ka, et muretsemeeesti ainetel ja eesti motiividel loodud mängu, mille näiteks on õpetaja K. Hintzeri poolt loodud Must Peeter. Vaja on leida ainult võimalusi, et neid mängu kirjastada ja levitada. Samuti tuleb mõelda täienduskooli järelastmele, kuhu kuulüksid noored alates 14. eluaastast. Neidki noori ei tohi unustusse jätta, sest just selles eas on noored eriti vastuvõtlikud võõrmõjudele. Soovitavamaks vormiks nende noorte õpetamisel ja kasvatamisel on mitmesugused õpi-, kultuur- ja huviringid. Neis asetada rõhk emakeelsele väljendusoskusele. Selles osas on ka vajalik noorte lähendamine uudiskirjandusele ja üldse raamatule, sest "raamatu kaudu me otsime sidet minevikus loodud kestvate väärtustega, mis aitavad meil oma vaimse palge kujundamist sisukamaks ja omapärasemaks teha. Meil on võõrsil ebanugav end vaimset kodutute hulkuritena tun-

da, mis pärast seda enam vajame emakeelsete raamatute vahendust oma vaimse jõu ja tasakaalu täiendamiseks kõigi nende varadega ja väärtustega, mida mineviku looming meile on pärandanud."

Need on rasked ülesanded, mis meil täita. Sealles osas on oluline, et alguses "kuidas tegemise" asendab mõte, et me teeme, sest see tuleb kasuks meie kasvavale noorusel. Sihi saavutanine on võimalik, kui me aitame kaasa ja teeme seda tööd külmimata, mis kasu mina sellest saan. Nii talitada on õpetaja ülesanne ja tema osa, mis ta on teinud ka suureks ja asendamatuks meie rahva saatuse- ja kultuurikoo kujundamisel. Kui Meie loohume, väsimine ja paneme käed rüppe, siis hakkab varsti domineerima võõra tänava laastav mõju. Kui õpetajad jäävad oma postile, siis jäävad püsima ja arenevad ka eesti nooris eluks vajalikud eetilised töeksidamised: autunne, häbitunne, sündsusetunne, külbeise puhtuse meel, kodutunne, hõimutunne, vaimne eadadvus ja lugupidamine iseendast ning oma rahvuskultuurist.

See ongi see alus, millele rajame oma töö eesti täienduskoolis ja eesti kodus. Kasutagem õiki vahendeid selle saavutamiseks. Noor on vastuvõtlik, elamustenäljane ja aldis kõigele, mida meie temale sisendame ja näitame. Unustame sageli, kui suur väärtus on selle saavutamisel mõnel näidataval esemel või ettekantaval lool. On kindel, et rahvusliku kasvatusel peamiseks õppevahendiks on eesti heliplaat, eesti raamat, pilt Eestist, lipp, mõni hõbesõlg või muu eestimustriline rahvuslik asitöö. See ülendab südameid ja seob nad Eesti- ja. Ühtlasi see virgutab ja arendab, et lapsed kasvaksid eestlasiks,

Küsimusele, mille esitas üks õpetaja, et "mis meie saame siia teha", me vastaksime sõnadega, et kui me muud teha ei saa, siis saame vähemalt üksteist aidata" (K. Ristikivi: "Hingede öö"). See on a saguluses võimalik, sest meile on ju lubatud see õik, mis südamele armas ja mis l'lestis nüüd keeatud. Sellepärast kehtib ka eesti õpetaja kohta auliku soov: pea vastu! - ja jatka ning ära väsi önelemast meie noorile kodumaa-st. See tähendab:

et eesti rahvavalgustaja küünal ei tohi kustuda ka maapaos, vaid ta peab leegitsema veel tugevamalt kui kodumaal olles. Me töötame koos Forseliusega, et kui- gi "palju on mõistmatust ja öelust meile lastud osaks saada, aga me jätkame tööd edukalt. See peab õnnestuma ja õnnestub." Sellepärast jääme mõtte juurde, et "täienduskooli töö on loov ja kujundav. Täienduskooli õpetajad peavad eelkõige olema tead- likud oma loovast laadist. Ainult siis, kui täiendus- koolid suudavad endisse haarata elu tuiklemaid või- malusi, nad täidavad oma ülesande. Seepärast oleneb paguluse saatus täienduskoolide töö tulemusist, sest nad võivad keskusteks saada, viljastada ja edasi viia paiguti manduma kippuvat rahvusgruppide elu. Kui aga lapsed täienduskoolidest viivad rõõmsat elu perekon- da ja kui nad lapseliku või noorusliku innuga esi- nevad aktustel ja muudelgi puhkudel vanade seas, siis tunnevad nemadki, et elu läheb edasi" (K. Veem) Samuti nad mõistavad, et meie töö peab õnnestuma ja õnnes- tub ning et Eesti saab vabaks.

L. Lumiste.

RAHVUSLIK TÄIENDUSHARIDUS JA EESTI NOORED.

Kui meie kõneleme rahvuslikust täiendusharidusest, mis on seoses peamiselt eesti täienduskoolide ja noorteorganisatsioonide tööga, siis peame märkima, et selle püüdluse eesmärgiks on: säilitada ja arendada võõrsil üleskasvavais eesti nooris emakeele oskust nii sõnas kui kirjas, ärata ja süvendada armastust oma esivanemate ja vanemate kodumaa vastu, hoida elava rahvuslikku ühtekuuluvustunnet ja võitlusval- midust ning usku meie Kodu-Eesti taasvabanemiseks ja taasülesehitamiseks. On kindel, et meie selle üles- ande täidame. Täidame ta säääl, kus ka kodu selleks kaasa aitab. Mujal on see küsitav, sest loetus, test ja kirjand, milled korraldasime Saksamaa eesti suvi- kodudes, näitab, et säääl, kus vanemad noortega kodu kõnelavad ainult saksa keelt, säääl noored ei tea mi- lagi Eestist ega oska ka eesti keelt. Kui kõnetad eid eesti keeles, saad üllatava vastuse: Wiw, bitte?

Hämmastume, sest need noored võtavad osa eesti
täienduskoolide tööst. Säälnad on kutseta õpetaja
juures õppinud ära ka lugemise eesti keeles - või
õigemini: saksapärase aktsendiga eesti keele luge-
mise, kuid ei saa loetavast sõnagi anu.

Analüüsil ja usutlemisel selgub, et sellise näh-
te põhjustab kodune loidus ja sellest arenenud hu-
viväesus eesti keele vastu. Vanemad saavad oma
lapsed, kes ei valda sõnagi eesti keelt, täiendus-
kooli sellepärast, et nad ei jääks ilma majandus-
likest hüvitustest, mis noorte osas seoses rahvus-
liku täiendusharidusega. See näitab, et ennekõike
on vaja pöörata tähelepanu vanemate rahvuslikule
ja rahvuslik-moraalsele kasvatusemale, et lülitada
rahvuslikust kasvatusetööst välja saamise mentali-
teet, mille juured IRO ajal tungisid liialt sügava-
le meie rahva kehha. Kui see on sündinud, alles siis
võime tõsisemalt ja tulemusrikkamalt mõelda noor-
te kasvatamisele, sest "käbi ei kuku kännust kauges-
se." Selles osas kavatsebki nüüd EÜSL-i Keskkomi-
tee Kooli- ja Haridustoimkond pöörduda lastevanema-
de poole, et neile selgitada seda koomilist olukor-
da, kodude ebatervet õhkkonda ja nende vildakat suh-
tumist täienduskoolide rahvusliku kasvatuses püüd-
lusisse. See pöördumine sünnib ringkirja kaudu ni-
meliselt, et nii vältida rahvuslikul mõtleivate va-
nemate haavamist ja paikkondade juhatusile saade-
vate tavaliste ringkirjade hinnangit kui "kroo-
nuasja" oma.

Vastavalt õppekavadele, mis nüüd paljundati ja
saadeti koolidele kasutamiseks, on eesti keele kui
emakeele õpetamise eesmärgiks, et meie noored val-
daksid eesti keelt nii sõnas kui ka kirjas. Ühtla-
di võimaldab lugemispalade käsitletu nooris ärata-
da huvi eesti vaimse kultuuri, kirjanduse ja rah-
vusliku omapära vastu. Samuti tuleb täienduskoolis
sitiivselt tösta esile meie kvalitatiivseid ma-
nusi, nagu on seda tõpkus, püsivus, vastupidavus, san-
garlikkus ja ausus. Viimases osas võime isegi seda
loenitada, et meie esivanemad olid nii ausad, et
nad ei vajanud üldse lukku. Samuti peab täiendus-
kooli emakeele tundide kaudu kasvavatele noorile
aitama uusi eestikeelseid raamatuid ja teed nen-
de raamatute manu. Ning kui nooril tekitab huvi mil-

legi vastu, siis nad õpivad ka selle üsna lühikese ajaga. Selle näiteks on üks kümne-aastane tüdruk. Kui ta tuli suviklaagrisse, oskas ta eesti keeles ütelda ainult "tere" ja "täna". Huvi eesti keele vastu aga äratas lavakunstiline tegevus ja nüüd ta kirjutab täiesti iseseisvalt, et "mulle meeldis Travemündes hästi. Seal oli nii ilus mängida ja supelda. Seal oli nii suur meri ja vesi oli soe. Seal oli ilus tantsida. Lõkeõhtul laulsin mina Tiiu talu tütrekene, siis sokkukest, ja siis nukkudelaulu."

Suvilaagrid andsid meile võimaluse: kuulda ja näha, kuidas noored kõnelevad ja kirjutavad eesti keelt. Nendega, kes tulevad tõeliselt heast eesti perekonnast, on kõik korras. Need noored aga, kes tulevad eesti kodudest, kus lastega kõneldakse saksa keelt, kõnelevad mingit eesti-saksa segakeelt. Näiteks kirjutab üks 14-aastane poiss, kelle mõlemad vanemad on ülikooli haridusega ja kelledest ema kirjutab üsna tihti eesti ajalehtedes, meie suvilaagri kohta, et "am besten minul meeldib rahvatantsima, aga minu paariline meeldib mulle nicht besonders, obwohl tema väga hea tantsub. Mõnikord vaatama ka die Alpen, on üks väga hea Anblick."

Üldiselt - ja seda peaaegu kõikide noorte juures esinevad kõnes tihti saksakeelsed sõnad. See ka võuab pidevat tähelepanu ja parandamist. Veel halvem lugu kirjas. Nii kirjutavad 14-aastasid noored, et "vässi on külm", "me dulime Golmabewal", "sõitsime bussiga", "saime illus tuuba ja siis biitime...", "nääd koffried onvad rasged", "bessu bannime kappisse", "meie lächme laultma", "me girutame ga emale", "se lüve lacker", "omikus peame meis Gell bool ühegsa polimaja juures olla" jne. jne.

See näitab, et täienduskool, kui noored tulevad kokku ainult ülenädalati paariks tunniks, ei suuda üldse kodu abita õpetada noori õieti kirjutama. Sellest johtuvalt tulebki Saksamaa oludes täienduskoolis asetada eriline rõhk kõnelemisele ja kõneoskuse arendamisele nii, et noored oskaksid vähemalt eestikeelset ajalehte ja raamatut lugeda ning saaksid ka loetavast aru. See tähendab, et rahvusliku õpetuse ja eesti kooliga seoses olevad küsimused muutuvad ja on muutunud mitmeti ärkamisäegseiks. Sellele lisanduvad veel kaks tõsiasja: 1, paljud lapsed

ei oska enam rääkida eesti keelt või räägivad seda väga viletsalt ja 2. paljudel juhtudel toimub eesti keele segamine vöörkeelsete väänatud sõnadega (Pernu, Hariuma, Viirumaa, Peipusjärv, Püchasee, Echmavluss, Bezeri, Sahrelaand, Soela vein jne). Et selles osas saavutada vastupidiseid tulemusi, sest rahvusliku kasvatuse ja eestluse seisukohalt on puhta eesti keele alleshoidmine esmase tähtsusega, on vajalik, et täienduskoolis toimuks töö vähemalt kord nädalas, et noored pääseksid suvilaagrisse ja et õppetöö vaheajal (joulud, lihavõtted) saaks korraldada piirkondade kaupa noorile eesti keele osas õppepäevad või õppenädal. Majanduslikus osas vajame selleks muidugi välisabi, samuti ka suvilaagrite korraldamiseks.

Keele kõrval on oluline noorte kasvamisel eestlasiks, et nad tunneks meie kodumaa maateadust ja ajalugu. Maateaduse õpetamisel täienduskoolis tuleb tõsta esile kodumaa looduse ja kultuuri põlvkonnas ja elu- ja tööstusloomu ning anda noorile elav ja pildirikas kujutus Eestist nii, nagu ta meist maha jäi. Ajaosas on täienduskooli ülesandeks noorte tutvustamine eesti rahva ja kodumaa ligemä ning kaugema minevikuga, esile tõstes lugusid ja sangarilike tegusid ning nimesid meie ajaloo sündmusist ja rahva püüdlusist oma iseseisvuse säilitamiseks ning kauni kodumaa ülesehitamiseks möödunud sajandite kestel. Test näitab, et selles osas noorteadmised on paremad kui nad olid seda eesti keele alal. Nii teab rõhuv enamik noori, et Eesti pealinna nimi on Tallinn. Ainult kirjutada ei osata eeda õieti. Enamik kirjutab "Tallin", mõned üksikud ka "Dallin" ja kümnekond noort arvavad, et see on "Reval". Keegi ei eksi eesti lipu värvide järjekorras. Samuti teavad kõik noored, milline on Eesti kõrgeim mägi, pikim jõgi ja suurim sisejärv. See on suur edu, võrreldes ealmise aastaga.

Üks kaheldamatult on see täienduskoolide teene, kus õpetajad on püüdnud anda oma parima.

Ka presidendi nimi on kõigil teada. Ainult üks 14-jäst ei teastalle on mällu jäänud ainult presidendi eesnimi Konstantin. Veada aga esinevad nime "Päts" kirjutamisel, kus õigete kõrval esinevad ka erinevad üsna rohkearvuliselt ka sõnad "Pätz",

"Päz", "Paetz", "Bäts", kus juures selle kõige esitamine näitab, mis ootab eesti õpetajaid. See on töö- ja veelkord töö. Me oleme nüüd kui kujunid, kellede kätte on antud sävi, et vormida sellest tulevikku kandev "Eesti noor". Materjal on hea, kuid olud, milles meil tuleb seda noort vormida, on halvad. Näiteks jutustas loetusel üks 10-aastane poiss, et "ema ei luba õppida eesti keelt", kuigi tema ise seda tahab. Ta jutustas siis, kuidas ema ütelnud, et "sinul ei ole seda vaja, ära väeva ennast, sest sina ei lähe enam Eestisse tagasi. Kui sa oskad hästi saksa keelt, võid elada ka siin muretult". Kuid suvilaagrisse saatis ema poisi siiski, et ta sääl "saaks paar nädalat hästi süüa ja oleks lihtsalt kodust ära." Selle äraoleku tõttu saigi poiss suvilaagris kokku samas linnas elunevate eesti noortega - ja ta tahe võitis: ta käib nüüd koos oma suvilaagri sõpradega eesti täienduskoolis.

See julgustab ja õigustab, et peame tähelepanu pöörama siiski ka neile noorile, kes ei valda enam eesti keelt. Nad tulevad tuua "uuestisünni" nimel eesti täienduskooli ja suvilaagrisse. Oluline ei ole, et nad õpivad sääl ära i-mitmuse kasutamise, vaid oluline on, et nad muutuvad taas eestlasiks. Sellega koos tahaksime ka rõhutada, et täienduskooli ülesanne ei ole mitte ainuüksi teadmiste pakkumine ja õppetöö kui niisugune, vaid oluline on, et kavast ette nähtud aineid õpetades kasvatatakse ka eesti vaimu. Juba see, et vähestel elukogemustega noor, kelle omaaegsena seltskond seni on koosnenud peamiselt võõrastest, täienduskoolis ja suvilaagris satub oma eesti seltskonda, kus tal tekivad eesti sõbrad ja koolikaaslased, mis moodustavad teatud vastukaalu võõraste mõjudele. Selle juures ärge unustagem, et vabale kodumaale tagasipöördumisest loobumine ja sellest mittekõnelemine on vaikne heakskiit sellele ülekohtule, mis meid kodumaalt välja tõukas.

On kindel, et tuleviku huvides meie noorsootöö ajab kogu rahva abi. Et siduda rahvusliku tööga kõik eesti noored, on vaja organiseerida aegajalt täienduskooli õpilaste ulatuslikumaid kokkutulekuid, nendevõtte näitusi, noorte päevi, kõiki noori haaravaid suvilaagreid jne. See toob noorte hulka elevust, loob ühtlusemomendi ja üldiselt tõstab huvi täienduskooli

vide vastu. Seda kinnitab ka tähelepanek, et suvi-
aagrites viibinud noored, kes varem täienduskoo-
lis ei käinud, on laagrite rahvusliku kasvatus-
eajal leidnud tee täienduskooli ja võimaldanud
segi uute täienduskoolide loomise. Sellega ka
täienduskool ise peab muutuma meie rahvusliku
kasvatuse ülikooliks, mis loob eeldused, et nad
õigesti kasvavad Eestile, oma kauni kodule. Sellega
ja täienduskool, täiendusharidus ja rahvuslik kas-
vatus ei ole mingid eraldiseisvad nähted meie pa-
rulaselus, vaid nad on osa meie rahvuslikust va-
adusvõitlusest, sest täienduskooli töö, see or-
gani eesti noorele poisile ja tüdrukule: Eesti
tuleviku sümbolina jääda põhiliselt eesti kultuu-
ri rüppe, jääda oma isamaad ja rahvast armastavaks
inimeseks eestlaseks. Pidagem seda meeles - ja täit-
kem see ülesanne!

R. Tarvas.

KOOLI- JA HARIDUSELU KORRALDAMISEST SAKSAMAAL.

Vastavalt EÜSl-i Keskkomitee otsusele, moo-
ustati käesoleval sügisel uus Kooli- ja Haridus-
toimikond, mille esimeheks on nüüd Keskkomitee abi-
simees ja haridus- ning kultuuriala juhataja Al-
bert Pullerits, kes kodumaal töötas riigi statis-
tika keskbüroo direktorina ja saavutas statisti-
ka alal oma töös erakordselt silmapaistvaid tule-
musi. Tema abiks on Keskkomitee liige ja ajaleht
"Eesti Rada" peatoimetaja Johannes Västriku. Peale
nimetatute kuuluvad Kooli- ja Haridustoimikonna
koosseisu veel kaks koolinõunikku ja kiriku esime-
heks, kelleks on praeguti k. t. Max Vahen. Koolinõu-
like kohtadele Keskkomitee kinnitas Põhja-Saksa-
maa osas õpetaja K. Hintzeri Lübeckist ja Lõuna-
Saksamaa osas õpetaja L. Lumiste Kemtenist. Viima-
sed kolm kuulusid ka eelmisse koolitoimikonda.

Et täienduskoolide võrk on juba enam-vähem
kindlailmeline ja täielik, uus koolitoimikond ot-
ustas, et nüüd tuleb asuda täienduskooli eel- ja
järelastme väljakujundamisele. Eelastme osas on

le, et neile anda vajalikke pedagoogilisi ja metoodilisi teadmisi õppetöö korraldamiseks. Ka tehti Lõuna-Saksamaa koolinõunikule üleandeks täienduskooli õppekavade koostamine, et nii kindlustada õppetöö ühtlust, anda kindel raamkava ja kindlustada ja rahvuslike ainete osas õpetamisel algkooli kursuse ulatus.

Järgmisel aastal korraldavate noorte suvikodude osas koolitoimkond otsustas, et paikkondadest pääsevad sinna esmajoones need noored, kes käivad täienduskoolis, on 8 aastat vanad ja valdavad kõnes eesti keelt. Üksikult elunevate noorte osas otsustati, et neile tuleb pidevalt saata ajalirja "Noorte Söber" ja õpperaamatuid. Selles osas nad tulevad võtta ligemate täienduskoolide hoole alla. Samuti tuleb üksikult elunevaile noorile esijoones võimaldada osavõtt suvilaagrest.

Peale Kooli- ja Haridustoimkonna töötab Keskkomitee juures nõuandva organina kultuurnõukogu, kuhu ex officio kuuluvad kõik Kooli- ja Haridustoimkonna liikmed. Kogusummas kuulub kultuurnõukogu koosseisu esialgsete kavade kohaselt 15 isikut. Nende valiku ja kutsumise teostab Keskkomitee. Selle nõukogu esimeheks on samuti Keskkomitee haridus- ja kultuuriala juhataja härra A. Pullerits.

L. Lumiste.

MILLEGA TEGELEVAD INGLISMAAL ELUNEVAD EESTI ÕPETAJAD?

Enamus Inglismaal elunevaist eestlasist on siia sunnud Euroopa vabatahtlike tööliste tööskeemilusel, s.o. European Voluntary Workers (E.V.W.). Teguses mainiti nim. skeemi kohta Saksamaal, et tööleping Inglismaal kestab üks aasta ja peale selle võib igäuks ise omale asukohta (riiki) ja tööd valida. Pärast aasta möödumist aga selgus, et sellist lepingut pole olnudki ja kõik EVW-d lähti emigreerunuks Inglismaale. Seda kinnitab ka üksikute isikute tagasipöördumisel Saksamaale, peale aasta möödumist, DP staatusesst ilmajäämine

või suurte raskustega selle tagasisaamine. Samuti oli suuri raskusi Saksamaale tagasipöördunute emigreerumisega mujale, eriti aga USA-sse.

Otseselt aga siit, Inglismaalt, emigreerumine Kanadasse või Austraaliasse ei ole takistatud, kui vastava maa konsulaat on sissesõidu-loa annud. Muidugi ümberasumisega seosesolevad kulud tuleb isikul endal kanda.

Nii on Inglismaalt lahkunud ca 2000 eestlast ja teadaolevate andmete kohaselt võiks eestlaste üldarvuks pidada vee ca 4000. Nende seas IEÜ Õpetajate Sektsiooni andmetel 34 eesti õppejõudu.

Enne kui anda väikest pilti eesti õppejõudude tööaladest, tahaksin mõne reaga puudutada üldiselt välismaalaste tööoludest Inglismaal.

Nagu varem mainisin, pidime töövaliku vabaduse saama peale 1-aastase lepingu täitumist, kuid olukord kujunes hoopis teisiti ja alles peale kolmeaastase siinviibimise järele löödi tempel passile (isikut-töendavale dokumendile), et võib vahetada ja valida tööalasid, kuid muidugi tööameti käudu.

Tegelikult ei toonud see võimalus eriti suurt muudatust välismaalaste osas, sest enamuse jätkas tööd oma endisil ja töökohtadel, eriti alljärgnevatel põhjusil: 1. oldi harjutud teatava tööga; 2. keeleoskuse puudulikkus; 3. n.n. puhtamatele töödele minek oleks tähendanud palga langust ja 4. kutsealalise koha peale oli muidugi välismaalasel raske saada, kuna pärismaalaste kandidatuure leidis küllaldaselt.

Ei saa aga mainimata jätta, et leidub küllaltki välismaalasi, kes tegelevad äriaga, on äride ja asustuste teenistujad jne. Enamus aga siiski töötavad fabrikutes, -nii tekstiilis, -rauatööstusis kui ka söekaevandusis, põllutööl jne.

Praegust välismaalaste olukorda vaadeldes võiks jelda, et ametlikult takistusid mingele tööaladele ei ole, kui oskad keelt ja oled võimeline teatud tööd tegema; kuid tegemist on rohkem töökoha saamisega, sest tööandja selektsioon langeb kindlasti oma maalasele (häädete kohtade puhul).

Nii on kujunenud ka Inglismaal elunevate eesti õpetajatega, sest väga väike % õpetajaist töötab maal kutsealal. Põhjuseks võiks lugeda ülalmainitud põhjuseid, miks ei ole olnud õpetajail võimalik

siirduda oma kutsealalisele tööle. Ei ole ka kahtlust, et paljudel õpetajatel puuduvad kutsettöendavad dokumendid ja selletõttu pole võimalik Haridusministeeriumist tuunustust saada, et võiks kandideerida vabadele kohtadele.

Samuti ka liig suur koolisüsteemide erinevus ei tekita õpetajais küllaldast huvi koolitöö vastu, mõtlen eriti algkooli õpetajaid, sest siinse algkooliea lapsevanus on 5-11 ja 11-15. on Secondary Modern School ning algkooliõpetaja jutsuga võiks ainult siis väikelaste koolidesse saada. Eri olukordades Haridusministeerium tunnustab küll meie algkooliõpetajaid Secondary Modern School'i jutsu vääriliseks, kuid selle tunnustuse saamiseks on vajalik vastavaid tunnistusi ja töendeid.

Ka gümnaasiumi õppejõududel on raskusi vastavaid kohti saada, sest kuigi omatakse dokumente, nõutakse veel aastase kursuse läbi tegemist mõne ilikooli juures. Et seda teostada, peab olema majanduslikult kindlal alusel. Ka üheks takistuseks võiks lugeda meie õpetajate kutsealalistele kohtadele mittepääsemiseks meie õpetajate üle keskeelset anust, kuna nooremal oleks kindlasti kergem teha kutsealale siirdumiseks.

Õpetajal, kes on saanud tunnustuse Inglise Haridusministeeriumilt, on raskusi koha leidmisega, sest vaba koht tuleb otsida endal (kuulutatakse ajalehis) ja siis pöörata vastava koolivalitsuse poole soovivaalduse formulari saamiseks, mis täiendult tagastada ja tihti võid otsust õige kaua oodata. Kuigi Inglismaal on kaugelt üle 50000 vaba õpetaja koha, ei näi välismaalasel siiski nii kerge olevat sellele kohale saada.

On huvitav anda väikene pilt meie õpetajanna tööalade kohta allpool (tööiseloomude järgi). Andmed on kogutud õpetajate Sektsiooni poolt. Mõnel juhul võib andmetes väikesi erinevusi esineda.

Eesti õpetajaskond tööalade järgi Inglismaal:
1) Oma kutsealal - 2 õpet., 2) kantseleitööl - 2 õp.
3) vabrikutes (tekstiil jt.) - 7 õpet., 4) söekaevu-
eid - 2 õpet., 5) haiglais - 4 õpet., 6) vabakutse-
ised ja kodused (kodune õmblustöö jne) - 6 õpet.,
7) majaabilised 11 õpet., 8) talus ja savitööstuses -

3 õpet., 9) kantiinitöödel - 5 õpet., 10) pastorid - 2 õpet. kokku 34 õpetajat.

Ülaltoodud andmed näitavad, kui väike arv meie õpetajaist töötavad oma kutsealal. Veel lisandub üks eestlane, kes Inglise ülikooli lõpetamisega omale õpetaja kutse omas, kes ka praegu kutselise õppejõuna töötab koolis.

Lõpuks võiksin öelda, et paljud takistused ja raskused, mis meie õpetajail tuleks läbi teha enne, kui avaneb võimalus koolipõllule siirdumiseks, ei tohiks kedagi kohutada, vaid peaksid tiivustama läbi teha vastavad kursused siinsete õppeasutuste juures ning järgneda oma kutsumusele.

Samuti peaks meie õpetajate organisatsioonid täie tõsidusega mõtlema järelepõlve kasvatamisele ja õhutama noori õpetajakutse omandamiseks.

Ainult pingutust ja kindlat tahet, küll siis avaneb võimalus ka Inglismaal meie õpetajatel tee tagasi koolipõllule.

Ernst Luuk.

INGLISMAA KOOLIKORRALDUSE PÕHIALUSTEST - ARUTLUSI JA TÄHELEPANEKUID.

Pean kõigepealt vajalikuks lühidalt käsitleda neid põhilisi faktoreid, mille poolest Inglismaa hariduslik süsteem ja kooliala korraldus erineb teiste maade hariduslikust struktuurist.

Lähtudes nii organisatsioonilisest kui ka administratiivseist vaatevinklist, võime siinses haridussüsteemis alla kriipsutada peamiselt kolme olemust:

- 1) detsentraliseeritud hariduslikku organisatsiooni,
- 2) vabatahtlike ettevõtete ja orgide osatähtsust hariduseelu korraldamisel;
- 3) õige avarat vabadust koolile ja õpetajaile, mis võimaldab õppekavade koostamisel ja tegeliku õpetöö korraldamisel suvaliselt talitada.

Lubatagu minul eelpooltoodud kolme põhiollemust veidikesel lähemalt analüüsida.

1) Tsentraalseks asutiseks haridusala juhtimisel ja korraldamisel on nimeliselt küll Haridusministeerium, eesotsas haridusministriga, kes on parlamendi ja ühtlasi ka kabineti liige. Haridusministeerium asub otseses kontaktis ja tihedas koostöös kohalike koolivalitsustega, olles viimastele rohkem konsulteerivaks kui dikteerivaks instantsiks. Nad funktsioneerivad n.ö. võrdsete partneritena ühise eesmärgi täitmisel.

Arusaadavalt, nii haridusministeerium kui ka kohalikud koolivalitsused tegutsesivad parlamendi poolt kehtestatud seaduste, ja muude eeskirjade lüül.

1944. a. Hariduselu akt määrab Haridusministri ülesanded väga lühidalt ja raamivalt: "Haridusministri ülesanne on edendada haridust ja hoolt anda hariduslike institutsioonid progressiivse rengu eest, kindlustades ühtlasi riikliku haridusepoliitika efektiivset täideviimist kohalike koolivalitsuste poolt - ministri järelvel ja juhitud."

Haridusministri peamine funktsioon on seega: a) vormi ja sisu anda riiklikule haridusepoliitikal, b) kindlaks määrata standard, mille täitmine toimub tihedas koostöös kohalike koolivalitsustega, kellele on kindlustatud autonoomia oma tegevus-sektoris.

Sideohvitserina Haridusministeeriumi ja Koolivalitsuse vahel toimib Koolide Inspektor (H.M.I.), kelle kantselei asub küll koolivalitsuse asukohas, kuid mitte samas asutises. Koolide inspektorid on küll Haridusmin. esindajaks kohapeal, kuid nendegi sa on peamiselt nõuandvat iseloomu kandev. Koolide revideerimise tähelepanekuist informeerivad nad nii ministeeriumi kui ka kohalikku koolivalitsust, kuid õpetajaile võivad nad ainult pakkuada nõu, kui nad selle leiavad, et see viimasele tööajures kasulik võiks olla.

Ülgugi, et täht-tähele võttes Haridusministeerium on asutiseks, kellele kuulub viimase sõna, teoreetiliselt kohalikud koolivalitsused ja nende juures moodustatud autonoomselt valitud organid teotsevad peaaegu 100 %-liselt iseseisvalt (loomulii-

kult koordineerivalt Haridusministeeriumiga).

Ainuke ala, mis täielikult allub Haridusministeeriumile, on õpetajate ettevalmistus, samuti mitmesugused uurimused eksperimentaalse psühholoogia ja pedagoogika alal. Isegi õpperaamatud ja nende kirjastamine on jäetud täielikult eraettevõtete hoolde. Ministeerium ei trüki neid ega soovita neid, selles on igal koolil (ja aineõpetajaj) täielik vabadus. Olgu mainitud, et turg sellel alal on rikkalik ja valik suur. Küll kirjastab aga ministeerium aegajalt pedagoogilisi uurimusi ja nõuandvat laado kandvaid brošüüre eriala õppejõududele. Samuti kuulub ministeeriumi kompetentsi täienduskursuste korraldamine õppejõududele ja õppejõududele toetuste andmine selleks otstarbeks.

2) Vabatahtlike organisatsioonide ja ettevõtete (resp. sihtasutiste jne) ning teiste heategevate seltside osatähtsus hariduselusel on seletatav ajalooliselt. Riigi mõjuvõime osatähtsus ja aktiivne osavõtt hariduseluse korraldamisel Inglismaal on alles võrdlemise hilisema aja saavutis. Terve rida vabatahtlike seltsi, usulisi organisatsioone koos kirikuga, eriti koolide ülalpidamiseks asutatud sihtasutisi jne. on sajandite jooksul olnud väga aktiivsed koolide asutamisel ja nende üleval pidamisel. Seega Inglismaa praegune hariduslik tase ja haridusala areng üldse võlgneb ainult tänu eralgatusele, mis vabatahtlike organisatsioonide pingutava töötulemusena võimaldas hariduse tähtsuse propageerimist ja selle praktilist levitamist, ühtlasi äga ka kutseoskuse rakendamist rahva hulgas. Veel praegugi, terve rida kuulsaid erakooli (Eaton, Harrow, Rugby jne) - nn. PUBLIC SCHOOLS - on mitu sada aastat vanad ja sihtasutiste ülalpidada.

Alles maa industrialiseerimisega riik hakkas pöörama rohkem tähelepanu haridusele, sest vaja oli töökasi, kes mitte ainult töötada, vaid ka iseseisvalt mõelda oskaks.

Ainult käesoleva sajandi jooksul on jõutud nii kaugele, et umbes 9/10 organiseeritud haridusealast (altpool ülikooli taset, sest ülikoolid on täiesti autonoomsed ja saavad riikliku toetuse otseselt riiklikult) on riikliku järelevalve ja avaliku kont-

rolli all. See aga ei tähenda veel, et 90% koolidest on riigi ülalpidamisel. Paralleelselt riigi poolt ülalpeetavaile koolidele eksisteerib veel praegugi väga tihe erakoolide võrk - ajalooliselt väga tugevaks kujunenud traditsiooni tulemusena. Osa neist erakoolidest saavad riigilt toetust, peavad aga seejuures vastutasuks võimaldama teatud arvu n.ö. vabu kohti neile õpilastele, kes vastavate eelduste olemasolul oleksid pidanud haridusteed jätka riigi poolt ülalpeetavais koolides. Need koolid on allutatud ka riiklikule järelevalvele koolide inspektori kaudu.

Uute erakoolide avamine aga ei toimu enam nii lihtsalt. On nõutud Haridusministeeriumi luba, ja on üles seatud nõuded nii kooli ruumide, õppevahendite kui ka kvalifitseeritud õpetajaskonna osas.

Ilma hulgaliste erakoolideta ei oleks kuidagi ettekujutatav isegi kooliealistele lastele sundusliku koolikohustuse täitmise läbi viimine, sest valitsusel oleks momendil võimatu varustada seda kontingenti nii õpetajaskonna kui ka kooliruumidega. 3)

Kooli autonoomsuse ja õpetaja suhtelist vabadust jälgides, pean vajalikuks lühidalt tähendada, et iga kooli tegevust juhib Nõukogu (Board of Managers, Board of Governors või School Managing Committee), mille nimetus ja ka koosseis on erinevad. Need organid koosnevad kohalike seltskondlike organisatsioonide, ülikooli, kiriku jne esindajatest. Osa neist on määratud, osa aga rahva poolt valitud; maavolikogu liikmed, linnanõunikud jne.

See "board" on ka juriidiliselt vastutavaks kolleegiumiks kooli tegevuse juhtimisel. Tegelikult delegeerib aga Nõukogu koolijuhatajale õige laiad võimupiirid kooli õppekava, tunnitabeli, üldse kooli õppe- ja kasvatustöö otstarbekaks ja asjalikuks läbiviimiseks. Juhatajalt eeldatakse küllaldast initsiatiivi, aktiivsust, ührlasi aga ka sõbraliku koostööd nii lastevanemate kui ka kohaliku ühiskonnaga.

Loomulikult, kui vaja, Kooli Komitee võib juhataja seisukohtade suhtes eriarvamusele jääda. Aga omalt poolt põhjendatud ettepanekuid teha.

Finantsküsimusis näivat need olevat siduvad, sest kõik rahalised tahingud kuuluvad "Board"i kinnitamisele. Õppe- ja kasvatustöö osas on aga juhatajale abiks õppenõukogu ja tavaliselt "Board" sellesse alasse ei sega. Olgu tähendatud, et "Board"is on ka kohaliku Koolivalitsuse esindajad, kes rahva poolt sinna valitud (Education Committee). Seega on ka Koolivalitsus otseses kontaktis kooli jooksva elu ja oluga tasakaalustades seda kui vaja. Koolijuhataja oma korda töötab koos õppejõududega tihedas kontaktis ja delegeerib oma kolleegidele osa temale usaldatud õigusist õppe- ja kasvatustöö edukaks korraldamiseks.

Õppejõud on täielikult vaba oma aine käsitlemisel, kui ka õppekava koostamisel detailides (kui- gi raamkava on traditsiooniliselt enam-vähem välja kujunenud väliseksamite nõuete kohaselt).

Õppejõud ei ole riigiteenistujad ("civil servants"). Nad ei ole otseselt palgatud ega ka makstud riigi poolt. Õppejõud on kas kohalike omavalitsuste või nende allorgani "Board"i teenistujad. Oiles viimastega lepingulises vahekorras, saavad nad aga töötasu riiklikult kehtestatud palgaredeli (nn. Burnham Scale"i) alusel. Erakoolides maksab aga era- viisiline sobimus töövõtja ja tööandja vahel ja seda nii palga kui ka muude töötingimuste osas. Vanemad, sihtasutuste koolid maksavad palju kõrgemat tasu kui seda on normid, on ka aga terve rida erakooli, kes on majanduslikes raskusis ja kus õpetaja töötasu on märgatavalt madalam. Loomulikult niisugustes koolides on terve rida kutseta õppejõude, mis tingib õppeasutise allaminekut ja seega kaudselt niisuguste koolide tegevuse piiramist. Muide kutseta õppejõud riigi poolt ülalpeetavais koolis on võrdlemisi haruldane, olgugi siis, et töötatakse nn "supply" korras ajutise asetäitjana. See nähe aga omakorda tingib võrdlemisi suure hulga õpilasi ühes klassis (sageli 45-50) - sest on puudus kutselisist õppejõududest.

Olgu tähendatud, et Koolivalitsus (või "Board") saab koolide ülalpidamiseks vajalikud summad riigilt ja kohalikut omavalitsuselt, üldeelarve alusel s.o. vastavalt vajadustele ja kinnitatud koo-

livõrgule. Toetuse määramisel on aluseks võetud Koolivalitsuse poolt koostatud ja Haridusministeeriumi poolt kiinitatud pikemaajaline plaan koolivõrgu väljakujundamiseks. Mida energilisem on kohalik omavalitsus, seda rohkem on tal võimalusi ka riigitoetuse saamiseks, nagu uute koolimajade ehitamine, avalikkude raamatukogude laiendamine, õhtukoolide ja kursuste korraldamine ja viimaste võrgukava väljaarendamine ja muud üritused.

Lühidalt: Riikliku toetuse saamine toimub Haridusministeeriumi kaudu, selle kasutamine on usaldatud omavalitsusele, järelvalve nende summale otstarbekohase kasutamise üle kuulub aga jälle riigile.

Lugejaid võiks huvitada veel asjaolu, et inglise koolides õpilased saavad kõik õppematerjalid tasuta, vihikud, kirjutamisvahendid jne koolilt. Samuti tasub kohalik omavalitsus õpilaste transportikulud, eriti neile, kes asuvad kaugemal koolist. Seega õpilased tuuakse ja viiakse bussidel (kui nad elavad rohkem kui 1-2 miili ja neil puudub jalgratas koolitulekuks). Keskkooli õpilased, kes elavad maal, saavad aga priipileti erabussidel, kaena omavalitsuse poolt. Kõikidele koolilastele alg- ja keskkoolis on tasuta arstiabi (kaasa arvatud hambaravi ja erilised ravimismeetodid, mis rakendatud erandjuhtudel). Seaduse järgi on selline kohustus peale pandud kohalikule omavalitsusele, kes seda teostab tervishoiuministri ülesandel ja järelvalvel.

Lastele on korraldatud koolis lõunasöök, 9d. päevas, mis tasutakse lastevanemate poolt. Vaesematele tasub omavalitsus riigi toetuse arvel, samuti makstakse erandjuhtudel ka riided riigi poolt. Tegelikult on koolilõuna hinnaks 1/6-2 sh, kuid riik maksab omalt poolt poole.

1944. a. seadus määrab, et iga koolipäev algab hommikuse kogunemisega, kus loetakse pühakirja (hommikupalvus) - see on üldine kogu Inglismaal ja pühakirja lugemine ei tohiks eriti teenida ühe sekti vaid oleks üldist laadi ja vastuvõetav kõikidele kristlastele. Katoliiklased võivad hommikupalvusest ka eemale jääda, kui nende vanemad seda soovivad.

Tööpäev koolis on üsna pikk. Töö algab kell 9 hommikul ja lõpeb kell 4 peale lõunat. Tund aega on varutud lõunaks, peale teist ja kuuendat tundi on vaheaeg 15 minutit. Tunni kestvus on 40-45 minutit. Tundide arv päevas seitse ja kaheksa, olenevalt sellest, kas kool töötab viie- või kuuepäevase tunnitabeli järgi. Tavaliselt laupäeval õppetööd ei ole.

Õpilased vastavas vanusegrupis on jaotatud (kesk-koolis peamiselt) kolme klassi (paralleelklassid): A, B, C (vahel ka lisaks D, E). Grupeerimise aluseks on õpilase intelligentsuse tase ja võimed peamiselt: inglise keeles ja matemaatikas.

Kogu kooliaasta on jaotatud kolme semestrisse ("term"). Igal semestri lõpul on kirjalikud eksamid. Üldreeglina koolitöö algab septembri 10-14, lõpeb juuli lõpul. Kõik pühadevaheajad kokku teevad umbes kaks kuud, peale selle suvepuhkus. Õpilaste edasivimine toimub vanuse järgi, kuid edutamine B-st A-sse, või alla minek madalamasse gruppi toimub eksamite tulemuste ja üldise edu ja hoole põhjal. Õige palju ruumi on antud inglise koolis mängudele, spordile ja vabadele üritustele. Sageli korraldatakse koolidevahelisi võistlusi ja maakondlikke spordipäevi. Igal koolil on oma vorm, mille kandmine on üldreeglina kohustuslik "grammar schoolis", tungivald soovitatav teistes koolitüüpides (kui olud vähegi lubavad).

Kahjuks ei luba piisatud kirjutis käsitleda vähemaid üksikasju ja tähelepanekuid õppe- ja kasvatustöö alal, kuid loodan, et saan seda teha kunagi edaspidi omaette kirjutisena või ettekandena. Inglismaa koolisüsteem on niivõrd keeruline, et on võimatu pakkuda piltlikku ülevaadet väga kokkuvõtult.

Enn Saluveer.